

Handelshögskolan
VID GÖTEBORGS UNIVERSITET

Verkligt värde vid lågkonjunktur

Magisteruppsats i företagsekonomi
Extern redovisning och företagsanalys
Höstterminen 2007

Handledare: Thomas Polesie

Författare: Hanna Kjaer

Förord

Efter tio lärorika veckor är jag glad över att kunna presentera denna magisteruppsats inom extern redovisning och företagsanalys. Det har varit mycket intressant att fördjupa sig i problematiken kring redovisning till verkligt värde och särskilt de frågeställningar som förväntas uppkomma vid en lågkonjunktur.

Jag vill passa på att tacka samtliga personer som hjälpt till under arbetet med uppsatsen. Först och främst vill jag rikta ett stort tack till de respondenter som har ställt upp och delat med sig av sina personliga erfarenheter och uppfattningar. Jag vill också tacka uppsatsens handledare, Thomas Polesie, för visat intresse och goda råd längs vägen.

Göteborg den 14 januari 2008

Hanna Kjaer

Sammanfattning

Examensarbete i företagsekonomi, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Extern redovisning och företagsanalys, Magisteruppsats, HT 2007

Författare: Hanna Kjaer

Handledare: Thomas Polesie

Titel: *Verkligt värde vid lågkonjunktur*

Bakgrund och problem: Sedan år 2005 ska noterade företag inom EU tillämpa International Financial Reporting Standards (IFRS) vid upprättandet av koncernredovisningen. Av detta regelverk följer att vissa tillgångar och skulder ska redovisas till verkligt värde istället för historiskt anskaffningsvärde. Målsättningen hos det normgivande organet International Accounting Standards Board (IASB) som utvecklar IFRS är att redovisningen ska innehålla relevant information som underlättar beslutsfattandet för investerare och analytiker. Begreppet verkligt värde har emellertid kritiserats, i synnerhet avseende dess tillförlitlighet. Risken för manipulation ökar när värderingen bland annat grundar sig på företagsledningens bedömningar. När konjunkturen vänder nedåt kan börskurserna komma att fluktuera i allt högre grad eftersom de värdeförändringar som följer av redovisning till verkligt värde speglas i resultaträkningen. Med anledning av att IFRS enbart har tillämpats under högkonjunktur och att vi idag ser en allt större finansiell oro har jag valt att studera följande frågeställningar. Vad finns det för uppfattningar om verkligt värde? Vilka konsekvenser kan redovisning till verkligt värde få vid en lågkonjunktur?

Syfte: Syftet med studien är att beskriva problematiken kring redovisning till verkligt värde samt att undersöka olika uppfattningar om de effekter redovisning till verkligt värde kan få vid en konjunkturedgång.

Avgränsningar: Uppsatsen omfattar enbart de internationella redovisningsstandarder som utvecklas av IASB. Jag har valt att intervjua personer med expertkunskap om IFRS och har inte undersökt företagens uppfattningar. Studien omfattar enbart noterade företag i Sverige.

Metod: Mot bakgrund av uppsatsens explorativa frågeställningar utgår jag från en kvalitativ metod. Vid valet av respondenter har hänsyn tagits till yrkeserfarenhet och kunskap om IFRS.

Slutsatser: Redovisning till verkligt värde medför fluktuerande resultat och börskurser, något som samtliga intressenter måste vänja sig vid. I syfte att underlätta analyser av ett företags intäkter och kostnader anser jag att förändringar på verkliga värden ska särredovisas. Vidare måste företag i goda tider passa på att skapa en buffert i det egna kapitalet med tanke på de resultatsvängningar som följer av redovisning till verkligt värde. När konjunkturen vänder nedåt kommer det att bli svårt att fastställa verkliga värden. Värderingen baseras då i högre grad på företagsledningens antaganden, vilket leder till ett minskat förtroende för den finansiella rapporteringen. Osäkra bedömningar är inte jämförbara bedömningar. Redovisningens minskade användbarhet och tillförlitlighet kan således skada förtroendet för företagets finansiella rapporter på ett sådant sätt att konjunkturen försämras ytterligare på grund av minskad framtidstro.

Förkortningar

<i>ABL</i>	Aktiebolagslagen (2005:551)
<i>ECB</i>	Europeiska Centralbanken
<i>FASB</i>	Financial Accounting Standards Board
<i>IAS</i>	International Accounting Standards
<i>IASC</i>	International Accounting Standards Committee
<i>IASB</i>	International Accounting Standards Board
<i>ICAEW</i>	The Institute of Chartered Accountants in England and Wales
<i>IFRS</i>	International Financial Reporting Standards
<i>ISM</i>	Institute for Supply Management
<i>SOX</i>	Sarbanes-Oxley Act
<i>ÅRL</i>	Årsredovisningslagen (1995:1554)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1. Bakgrundsbeskrivning	1
1.1.1. Historisk överblick.....	1
1.1.2. Nutida värderingsproblematik	1
1.1.3. Konjunktursvängningar.....	2
1.2. Problemdiskussion.....	3
1.2.1. Frågeställningar	3
1.3. Syfte.....	4
1.4. Avgränsningar	4
1.5. Disposition	4
2. METOD	5
2.1. Val av ämne	5
2.2. Metodval	5
2.3. Källor	6
2.3.1. Tillförlitlighet	6
2.3.2. Källkritik	6
2.3.3. Källhänvisningar.....	7
3. REFERENSRAM	8
3.1. Centrala begrepp	8
3.1.1. Tillgång	8
3.1.2. Skuld	8
3.1.3. Värdering och värde.....	8
3.1.4. Historiskt anskaffningsvärde.....	9
3.1.5. Verkligt värde.....	9
3.1.6. Lågkonjunktur	9
3.2. Drivkrafter bakom redovisningens utveckling.....	9
3.2.1. Redovisningens utveckling i Sverige.....	10
3.2.2. Marknadens påverkan	11
3.3. Internationell redovisning	11
3.3.1. IASB	11

3.3.2.	IASB:s föreställningsram.....	12
3.3.3.	IFRS	13
3.3.4.	Ansvar för redovisning enligt IFRS i Sverige	13
3.4.	Verkligt värde.....	14
3.4.1.	Argument för redovisning till verkligt värde	16
3.4.2.	Argument mot redovisning till verkligt värde.....	16
3.4.3.	Verkligt värde och revision	18
3.4.4.	Verkligt värde i framtiden.....	18
3.5.	Historiskt anskaffningsvärde.....	18
3.5.1.	Fortlevnadsprincipen	19
3.5.2.	Försiktighetsprincipen.....	19
3.5.3.	Matchningsprincipen	19
3.5.4.	Realisationsprincipen.....	19
4.	EMPIRI	20
4.1.	Presentation av respondenter	20
4.2.	Intervju med Jan Engström.....	20
4.2.1.	Innebörden av verkligt värde.....	20
4.2.2.	Efterfrågan på verkligt värde.....	21
4.2.3.	För- respektive nackdelar med verkligt värde.....	21
4.2.4.	Beslutsprocessen.....	22
4.2.5.	Åtgärder inför en eventuell lågkonjunktur.....	22
4.2.6.	Verkligt värde vid lågkonjunktur	23
4.3.	Intervju med Kerstin Fagerberg	24
4.3.1.	Innebörden av verkligt värde.....	24
4.3.2.	Beräkning av verkligt värde	24
4.3.3.	För- respektive nackdelar med verkligt värde.....	25
4.3.4.	Efterfrågan på verkligt värde.....	25
4.3.5.	Verkligt värde vid lågkonjunktur	25
4.4.	Intervju med Johan Kratz.....	27
4.4.1.	IFRS och verkligt värde	27
4.4.2.	För- respektive nackdelar med verkligt värde.....	27
4.4.3.	Oberoende värdering.....	28
4.4.4.	Verkligt värde vid lågkonjunktur	28

4.5.	Intervju med Jan Malm.....	29
4.5.1.	Införandet av IFRS och verkligt värde.....	29
4.5.2.	För- respektive nackdelar med verkligt värde.....	29
4.5.3.	Goodwill.....	30
4.5.4.	Beslutsrelevans	30
4.5.5.	Verkligt värde vid lågkonjunktur	30
4.6.	Intervju med Peter Malmqvist.....	32
4.6.1.	Innebörd och tillämpning av verkligt värde	32
4.6.2.	Efterfrågan på verkligt värde.....	33
4.6.3.	För- respektive nackdelar med verkligt värde.....	33
4.6.4.	Beslutsrelevans	33
4.6.5.	Verkligt värde vid lågkonjunktur	34
5.	ANALYS	35
5.1.	Begreppet verkligt värde.....	35
5.2.	Efterfrågan på verkligt värde	35
5.3.	För- respektive nackdelar med verkligt värde.....	36
5.3.1.	Tillförlitlig redovisning.....	36
5.3.2.	Upplysningskrav enligt IFRS	37
5.3.3.	Verkligt värde i balans- och resultaträkningar	37
5.3.4.	Jämförelse mellan historiskt anskaffningsvärde och verkligt värde.....	39
5.4.	Beslutsrelevans.....	39
5.5.	Verkligt värde vid lågkonjunktur	40
6.	SLUTLIG REFLEKTION	42
6.1.	Avslutande diskussion och slutsatser	42
6.2.	Förslag till fortsatt forskning.....	43
	KÄLLFÖRTECKNING	45

BILAGOR

Bilaga 1 – Frågeformulär

1. INLEDNING

Det första kapitlet inleds med en bakgrundsbeskrivning. Därefter följer en diskussion kring det problem jag avser att undersöka, vilket mynnar ut i specifika frågeställningar. Slutligen presenteras syftet med uppsatsen samt studiens avgränsningar.

1.1. Bakgrundsbeskrivning

1.1.1. Historisk överblick

Vem som uppfann redovisningen är oklart, men finansiell rapportering har funnits i olika former under flera tusen år. I takt med samhällets utveckling har redovisningen blivit alltmer strukturerad. En av milstolparna dateras till år 1494 då den italienske franciskanermunken Luca Pacioli skrev ned grunderna för så kallad dubbel bokföring. Han visade därigenom att summan av debet och kredit resulterar i ett positivt eller negativt värde. Under samma tidsepok växte den traditionella redovisningen fram baserad på historiska anskaffningsvärden. Redovisningens syfte var på den tiden att lämna information om företaget till dess ägare. Följaktligen fanns det inga externa användare som ställde krav på enhetlig utformning av redovisningen.¹

Utvecklingen av redovisningen har präglats av antagandet om *going concern*, det vill säga att ett företag antas fortsätta sin verksamhet på obestämd tid. Vidare har principerna om försiktighet, matchning och realisation ofta varit vägledande vid värdering av tillgångar och skulder. Historiska anskaffningsvärden har utgjort grunden för redovisningen i närmare 500 år.²

1.1.2. Nutida värderingsproblematik

“If you understand the accounting standard for financial instruments, then you haven't read it properly” (Sir David Tweedie, head of IASB)³

År 2005 inleddes en ny era inom redovisning. Samtliga noterade bolag inom EU ska sedan den 1 januari 2005 tillämpa International Financial Reporting Standards (IFRS) vid upprättandet av koncernredovisningen. Detta följer av den förordning om tillämpning av internationella redovisningsstandarder (IAS-förordningen) som antogs av Europaparlamentet och rådet den 19 juli 2002.⁴ IFRS tas fram och utvecklas av det normgivande organet International Accounting Standards Board (IASB) med bas i London.

Syftet med implementeringen av IFRS är framförallt att harmonisera den finansiella rapporteringen för att därigenom uppnå ökad transparens och jämförbarhet. Målsättningen är att kapitalmarknaden inom EU ska fungera så ändamålsenligt och effektivt som möjligt.

¹ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 33 ff

² Chambers, *Historical Cost – Tale of a False Creed*, Accounting Horizons, Volume 8, Number 1, 1994

³ Hughes, *Flurry of reports on their way as industry grapples with changes*, Financial Times 2007-12-13

⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002

Harmonisering av redovisningsstandarder sker också i ett större perspektiv. På en alltmer global marknad ställer intressenterna högre krav på transparent redovisning. Flertalet länder utanför EU, i dagsläget närmare 100, har också valt att tillämpa IFRS.⁵

Införandet av IFRS har inneburit en väsentlig förändring vad gäller synsättet på redovisningen. Tidigare skulle företagen redovisa historiska anskaffningsvärden och genomförda transaktioner i enlighet med realisationsprincipen.⁶ Enligt IFRS ska tillgångar och skulder i balansräkningen istället spegla det verkliga värdet och därmed baseras på prognoser om framtiden.

Ett av skälen till detta värderingsskifte är att finansiella rapporter som baseras på historiska värden inte anses lämna tillräckligt relevant information till analytiker och investerare⁷. Redovisning till verkligt värde innefattar emellertid subjektiva uppskattningar och bedömningar, vilket påverkar redovisningens tillförlitlighet⁸.

Kritiken mot verkligt värde handlar framförallt om tillförlitlighet. Hur kan objektivitet vid redovisning till verkligt värde säkerställas? Risken för både omedvetna fel och manipulation ökar och dessutom är det svårt för såväl företagsledningar som finansanalytiker att hänga med i utvecklingen. Vidare blir resultaträkningen mer svårtolkad eftersom den inte längre speglar bolagets intjäningsförmåga. Värdeförändringar som påverkar resultaträkningen kan således komma att störa analytiker som använder redovisningen för vinstprognoser.⁹ Utvecklingen med att redovisa dolda värden i balansräkningen kan vara farlig. Erfarenheter från tidigare fastighetsbubblor visar att uppblåsta värden inte är långsiktiga.¹⁰

Normgivaren IASB publicerade i november 2006 ett "Discussion Paper" avseende redovisning till verkligt värde. Målsättningen är att i ett internationellt perspektiv skapa en enhetlig definition av verkligt värde.¹¹ IASB:s uttalande påminner till stor del om ett utlåtande om verkligt värde från den amerikanska normgivaren Financial Accounting Standards Board (FASB). Både IASB och FASB har förstått att begreppet verkligt värde är svårtolkat.¹² Debatten om redovisning till verkligt värde är emellertid inte ny. Diskussioner om för- respektive nackdelar med historiska värden kontra verkliga värden har förts ända sedan Paciolis tid.¹³

1.1.3. Konjunktursvängningar

Det har under en längre period varit högkonjunktur i västvärlden. IFRS har därmed enbart tillämpats i goda tider när företag växer och gör rekordvinster år efter år. När kommer trenden att vända nedåt? Eller har det redan vänt? Under hösten 2007 har svängningarna på börsen ökat, inte minst på grund av oron kring den amerikanska ekonomin. Börskurserna i Europa påverkas i hög grad av konjunkturstatistik från USA. Till följd av högre räntor i USA har den amerikanska bostadsmarknaden svalnat. Om detta leder till att konsumenterna blir mer

⁵ Ernst & Young, *IFRS för styrelseledamöter*, 2005

⁶ Realisationsprincipen innebär att intäkter och vinster inte får tas upp innan de har realiserats

⁷ SOU 2003:71, *Internationell redovisning i svenska företag*

⁸ Toppe-Shortridge, Schroeder, Wagoner, *Fair-Value Accounting*, Accounting & Auditing, 2006

⁹ Edenhammar, *Måste redovisningen vara så komplicerad*, Balans nr 6-7, 2004

¹⁰ Malmqvist, Rundfelt, Treschow, *Det är företagen som vill jämna ut resultatkurvan*, Balans nr 6-7, 2004

¹¹ IASB, *Discussion Paper: Fair Value Measurements*, 2006

¹² Perry, Nölke, *The political economy of International Accounting Standards*, 2006

¹³ Chambers, *Historical Cost – Tale of a False Creed*, Accounting Horizons, Volume 8, Number 1, 1994

sparsamma kommer företagens vinster med stor sannolikhet att minska.¹⁴ Ett tecken på att konsumtionen minskar är att de amerikanska inköpschefernas index, Institute for Supply Management (ISM), har försvagats sedan augusti 2007. Risken för minskad tillväxt består.¹⁵ Finansanalytiker i Sverige förutspår också en fortsatt oro på de finansiella marknaderna¹⁶.

1.2. Problemdiskussion

Det är inte enbart börskurser och näringsliv som påverkas av den finansiella rapporteringen. Samtliga individer i samhället berörs direkt eller indirekt av företagens redovisning.¹⁷ Vid konjunktursvängningar kan redovisning till verkligt värde komma att resultera i överdrivna fluktuationer på börskursen, vilket påverkar aktieägare och deras framtidstro. En annan konsekvens av osäkra börskurser kan vara att priser på fastigheter och bostadsrätter faller.

Sedan införandet av IFRS har begreppet verkligt värde och dess för- respektive nackdelar debatterats på många håll. Diskussionen handlar bland annat om huruvida det verkliga värdet ger en rättvisande bild av tillgångar och skulder i ett företag och vem som egentligen har efterfrågat denna typ av värdering? En annan intressant aspekt är vilket inflytande företagsledningen kan ha på värderingen som i sin tur påverkar på resultat och underlag för beräkning av bonus. Värdering till verkligt värde leder oss dessutom allt längre bort från den redovisningsmässigt väletablerade försiktighetsprincipen¹⁸.

”IFRS är en tickande bomb” enligt Gunnar Ek, Aktiespararna. Redovisning till verkligt värde försvårar förståelsen för vad som händer i ett företag. De allt större svängningarna i företagens resultat- och balansräkningar kan leda till att småspararna drar öronen åt sig och därmed kapitalet från marknaden.¹⁹

Med anledning av att IFRS enbart har tillämpats under högkonjunktur och att vi idag kan se tendenser till större konjunktursvängningar är det intressant att bedöma vilka konsekvenser redovisning till verkligt värde kan få vid en konjunkturedgång.

1.2.1. Frågeställningar

- Ø Vad finns det för uppfattningar om verkligt värde?
- Ø Vilka konsekvenser kan redovisning till verkligt värde få vid en lågkonjunktur?

¹⁴ Haskel, *USA:s konjunktur styr börshumöret*, Aktiespararen nr 4, 2007

¹⁵ Mauritzon, *Siffrorna som styr börshumöret*, Dagens Industri 2007-10-02

¹⁶ Westerlund, *Analytiker spår fortsatt oro börsoro*, Dagens Industri 2008-01-11

¹⁷ Perry, Nölke, *The political economy of International Accounting Standards*, Review of International Political Economy 13:4 October 2006

¹⁸ Rundfelt, (2000) *Tendenser i årsredovisningar*. Försiktighetsprincipen innebär att tillgångar inte får övervärderas och skulder inte undervärderas.

¹⁹ Precht, *Är IFRS en tickande bomb?* Balans nr 10, 2007

1.3. Syfte

Syftet med studien är att beskriva problematiken kring redovisning till verkligt värde samt att undersöka olika uppfattningar om de effekter redovisning till verkligt värde kan få vid en konjunkturedgång.

1.4. Avgränsningar

Uppsatsen har begränsats till att omfatta de internationella redovisningsstandarder som utvecklas av International Accounting Standards Board (IASB) och behandlar därmed inte andra regelverk såsom redovisningsstandarder framtagna av Financial Accounting Standards Board (FASB). Jag har valt att intervjua personer med expertkunskap om IFRS och har därmed inte undersökt företagens uppfattningar om redovisning till verkligt värde. Vidare omfattas endast noterade bolag i Sverige av studien.

Den teoretiska referensramen utgår till stor del från internationell redovisningsteori, främst på grund av att den svenska redovisningslitteraturen är begränsad. I syfte att kunna analysera begreppet verkligt värde på ett tydligt sätt redogör jag även för redovisning till historiskt anskaffningsvärde i avsnitt 3.5. Detta avsnitt har begränsats till att kortfattat beskriva de principer som är starkt förknippade med historiskt anskaffningsvärde.

1.5. Disposition

Kapitel 2 – Metod. I detta kapitel behandlas valet av ämne och metod samt förhållningssättet till uppsatsens källor.

Kapitel 3 – Referensram. Kapitlet inleds med en genomgång av de begrepp som är centrala för min framställning. Därefter följer ett avsnitt om drivkrafter bakom redovisningens utveckling. Vidare beskrivs redovisningens internationella utveckling och redovisning till verkligt värde. Kapitlet avslutas med en kort redogörelse för det historiska anskaffningsvärdet.

Kapitel 4 – Empiri. Här presenteras det material som erhållits från intervjuerna med Jan Engström, Kerstin Fagerberg, Johan Kratz, Jan Malm och Peter Malmqvist. Samtliga intervjuer återges sammanfattningsvis var för sig.

Kapitel 5 – Analys. I detta kapitel analyseras inledningsvis begreppet verkligt värde. Därefter tittar jag närmare på vem som efterfrågat redovisning till verkligt värde, centrala för- respektive nackdelar samt det verkliga värdets påverkan på beslutsrelevansen. Avslutningsvis analyseras konsekvenser av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur.

Kapitel 6 – Slutlig reflektion. I uppsatsens sista kapitel sammanfattas den problematik kring verkligt värde och konsekvenser av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur som diskuterats i analysen. Kapitlet avslutas med förslag på ämnen för vidare forskning.

2. METOD

I detta kapitel presenteras valet av ämne och metod. Sedan följer en beskrivning av förhållningssättet till uppsatsens källor.

2.1. Val av ämne

Under hösten 2007 läste jag kursen *Avancerad externredovisning* som ges på magisternivå vid Handelshögskolan i Göteborg. Kursen var indelad i tre delar, varav en behandlade internationell redovisning och normgivning på global nivå. Efter en genomgång av IFRS och utvecklingen av internationella redovisningsstandarder diskuterades den internationella normgivningens påverkan på noterade företag i Sverige. Under kursens gång berördes dessutom begreppet verkligt värde och dess för- respektive nackdelar vid ett flertal tillfällen. Parallellt med studierna följer jag även debatten om verkligt värde via bland annat tidskriften *Balans*. Med anledning av att det alltså finns många frågetecken vad gäller redovisning till verkligt värde finner jag det intressant att inom ramen för denna magisteruppsats studera saken närmare. Vidare har den ekonomiska stabiliteten i såväl USA som inom EU på senare tid börjat svaja, varför jag valt att inrikta uppsatsens frågeställningar mot konsekvenser av redovisning till verkligt värde vid lågkonjunktur.

2.2. Metodval

Under arbetet med att utforma uppsatsens struktur är val av metod en viktig fråga. I litteratur som beskriver vetenskaplig metod behandlas bland annat två angreppssätt, den kvalitativa och den kvantitativa metoden. Metodvalet bestämmer förhållandet mellan teori och empiri samt hur analys och slutsats påverkas av detta förhållande. Inom den kvalitativa metoden är förståelse det primära syftet. Metoden kännetecknas av möjligheten att beskriva helheten av det sammanhang som studeras.²⁰ En svaghet hos den kvalitativa metoden är att den kan anses ge ovetenskapliga, subjektiva och oprecisa resultat.²¹ Kvalitativa studier är ofta verbala, till skillnad från kvantitativa studier som arbetar med numeriska uppgifter.²² Den kvantitativa metoden har till syfte att standardisera informationen, vilket möjliggör generalisering. Den kvantitativa metoden kan däremot inte lämna någon garanti för att den information som studeras är relevant för den aktuella frågeställningen.²³

Uppsatsens syfte är att beskriva problematiken kring redovisning till verkligt värde samt att undersöka olika uppfattningar om de effekter redovisning till verkligt värde kan få vid en konjunktturnedgång. Att skapa förståelse för ett ämne genom intervjuer är ett utmärkande drag för den kvalitativa metoden.²⁴ Mot bakgrund av uppsatsens utforskande (explorativa) frågeställningar har jag därför valt att tillämpa den kvalitativa metoden.

²⁰ Holme, Solvang, (1997) *Forskningsmetodik*, s. 13

²¹ Wallén, (2003) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, s. 73

²² Eriksson, Wiedersheim-Paul, (2006) *Att utreda, forska och rapportera*, s. 120

²³ Holme, Solvang, (1997) *Forskningsmetodik*, s. 81

²⁴ *Ibid.* s. 78

2.3. Källor

All information som inhämtats till studien har granskats med ett kritiskt förhållningssätt. Detta gäller både primär- och sekundärdata.

2.3.1. Tillförlitlighet

Vid tillämpning av den kvalitativa metoden är närheten till den eller det som studeras större än i kvantitativa studier. Därför är svårigheten att erhålla giltig information betydligt mindre i kvalitativa undersökningar.²⁵ Materialet som ska undersökas måste emellertid avgränsas för att studiens resultat ska vara trovärdigt. Validitet definieras som ett mätinstruments förmåga att mäta det som avses att mäta.²⁶ Detta har jag tagit hänsyn till genom att anpassa intervjufrågorna till uppsatsens syfte och frågeställningar. Vidare har samtliga respondenter givits möjlighet att kontrollera att jag uppfattat deras svar på ett korrekt sätt.

Eftersom empiriavsnittet har begränsats till fem intervjuer har jag inte med säkerhet kunnat fånga en helhetsbild av alla rådande uppfattningar om verkligt värde. Samtliga respondenter har lång erfarenhet av arbete i företag eller organisationer som till stor del påverkas av de nya internationella redovisningsreglerna. Respondenternas svar speglar förvisso deras egna uppfattningar, men jag har strävat efter att även låta dem beskriva omvärldens bild av verkligt värde. Personer med lång arbetslivserfarenhet har vanligtvis lättare att lämna ett objektiva svar till skillnad från någon som är i början av sitt yrkesliv.

2.3.2. Källkritik

För att kritiskt granska källor kan så kallade källkritiska kriterier användas. Eriksson & Wiedersheim-Paul föreslår fyra olika kriterier²⁷:

- *Samtidskrav* – uppgifter ska vara aktuella och uppgiftslämnarens ursprungliga källor ska vara nära den beskrivna händelsen tidsmässigt.
- *Tendenskritik* – används i syfte att utreda uppgiftslämnarens egenintressen i frågan.
- *Beroendekritik* – används för att kontrollera källors beroendeförhållanden, om de exempelvis återger uppgifter som erhållits av samma källa. Det är viktigt att utreda om en källa är vad den utger sig för att vara.
- *Äkthet* – utreder källors trovärdighet, exempelvis vid användning av digital information via Internet. Äkthetskriteriet används inte lika frekvent som övriga källkritiska kriterier.

Samtidskravet har särskilt beaktats i denna uppsats med anledning av att källornas tidpunkt för publicering skiljer sig åt. Den äldsta källan kom ut redan år 1937 medan flertalet källor publicerats under hösten 2007. Det har skett stora förändringar i samhället, näringslivet och på kapitalmarknaderna under de senaste 20 åren. Informationsteknologin är ett exempel på en väsentlig förändring. Vid användning av äldre källor har jag försökt att beakta de förhållanden som rådde vid respektive tidsperiod. Därmed inte sagt att äldre källor innehåller mindre

²⁵ Holme, Solvang, (1997) *Forskningsmetodik*, s. 94

²⁶ Eriksson, Wiedersheim-Paul, (2006) *Att utreda, forska och rapportera*, s. 60

²⁷ *Ibid.* s. 167

relevant information. Redovisningsteorier som utvecklades under första hälften av 1900-talet har fortfarande stor påverkan på den nutida redovisningen.

I fråga om tendenskritik är jag medveten om att en stor del av källorna är subjektiva. Detta har beaktats vid bearbetning av informationen. Det bör nämnas att flertalet artiklar som använts i uppsatsen inte är baserade på forskning. Likväl anser jag att sådana artiklar är relevanta eftersom de tar upp aktuella frågor i den pågående debatten och beskriver sakkunnigas syn på begreppet verkligt värde.

Jag har även tagit hänsyn till källornas beroendeförhållanden och äkthet vid bearbetning av insamlat material.

2.3.3. Källhänvisningar

I uppsatsen används fotnoter för att referera till olika källor. När fotnoten är placerad före meningens punkt syftar källhänvisningen endast på den aktuella meningen. Om fotnoten är placerad efter meningens punkt åsyftas hela stycket alternativt all text efter föregående fotnot i samma stycke. I fotnoterna framgår endast titel, år och författarens efternamn. Övrig information om källorna framgår av källförteckningen.

3. REFERENSRAM

Referensramen inleds med en genomgång av de begrepp som är av central betydelse för uppsatsen. Därefter följer ett avsnitt om drivkrafter bakom redovisningens utveckling. Vidare beskrivs redovisningens internationella utveckling och redovisning till verkligt värde. Kapitlet avslutas med en kort redogörelse för det historiska anskaffningsvärdet.

3.1. Centrala begrepp

I detta avsnitt definieras de begrepp som är av central betydelse för uppsatsen, nämligen ”tillgång”, ”skuld”, ”värdering”, ”värde”, ”historiskt anskaffningsvärde”, ”verkligt värde” och ”lågkonjunktur”.

3.1.1. Tillgång

IASB definierar en tillgång som ”en resurs över vilken företaget har det bestämmande inflytandet till följd av inträffade händelser och som förväntas innebära ekonomiska fördelar för företaget i framtiden”²⁸. En tillgång ska redovisas i företagets balansräkning när det är sannolikt att de framtida ekonomiska fördelarna kommer att tillföras företaget och när anskaffningskostnaden eller värdet kan mätas på ett tillförlitligt sätt²⁹.

3.1.2. Skuld

En skuld definieras enligt IASB som ”en befintlig förpliktelse för företaget till följd av inträffade händelser, vilken förväntas ge upphov till ett utflöde från företaget av resurser som innefattar ekonomiska fördelar”³⁰. Enligt punkt 91 i IASB:s föreställningsram för utformning av finansiella rapporter framgår vidare att ”en skuld ska redovisas i balansräkningen när det är sannolikt att företaget, för att uppfylla en befintlig förpliktelse, måste lämna ifrån sig en resurs som representerar ekonomiska fördelar och när beloppet kan mätas på ett tillförlitligt sätt”.

3.1.3. Värdning och värde

Värdning innebär enligt Bonbright tillvägagångssättet för att beräkna värdet av en specifik egendom³¹. I värderingsarbetet uppstår vanligen två problem. Det ena handlar om att finna en tillförlitlig definition av begreppet värde som godtas i sitt sammanhang. Därtill ska en lämplig metod fastställas för att uppskatta värdet. Innebörden av begreppet värde är beroende av den metod som används för att uppskatta värdets kvantitativa storlek.³² Ordet ”värde” betyder enligt Bonniers svenska ordbok ”det pris något har eller uppskattas till”.

²⁸ IASB, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*, punkt 49

²⁹ Ibid. punkt 89

³⁰ Ibid. punkt 49

³¹ Bonbright använder i detta sammanhang ordet *property* som kan översättas till svenskans fastighet. Eftersom han i sin bok inte enbart beskriver värdering av fastigheter har jag istället valt att använda ordet egendom.

³² Bonbright, (1937) *The Valuation of Property*, s. 10

3.1.4. Historiskt anskaffningsvärde

Med historiskt anskaffningsvärde avses i första hand ett specifikt värde för anskaffning av en tillgång vid en given tidpunkt. Det engelska begreppet "historical cost" stämmer väl överens med betydelsen av anskaffningsvärde. Ordet "historisk" betyder enligt Bonniers svenska ordbok "som verkligen har inträffat" eller "som hör till historien". I avsnitt 3.5 kommer det historiska anskaffningsvärdet att behandlas ytterligare.

3.1.5. Verkligt värde

Verkligt värde är den mest frekventa översättningen av det engelska begreppet "fair value". Ordet "verklig" är enligt Bonniers svenska ordbok ett uttryck för "något som existerar" eller "något som inte är påhittat". Detta kan jämföras med översättningen av "fair" enligt Norstedts engelsk-svenska lexikon där den svenska betydelsen är "rättvis", "skälig" eller "rimlig". Jönsson Lundmark översätter "fair value" med "verkligt värde", men framhåller att begreppet är mångtydigt³³. Skillnaden mellan ett *existerande* och ett *rimligt* värde är i regel betydande, inte minst vad gäller dess tillförlitlighet. Översättningen av "fair value" till "verkligt värde" kan därför ifrågasättas.

3.1.6. Lågkonjunktur

Konjunktur definieras enligt Bonniers svenska ordbok som ekonomins och näringslivets vågrörelse, med upp- och nedgångsperioder (hög- och lågkonjunkturer). En lågkonjunktur kännetecknas bland annat av arbetslöshet, minskad produktion, sjunkande vinster i företagen och lägre löner. Därutöver är det vanligt att både samhälle och näringsliv präglas av pessimism.³⁴

3.2. Drivkrafter bakom redovisningens utveckling

Redovisningens utveckling har till stor del påverkats av finansiella kriser och skandaler. Två tydliga exempel på detta är Kreugerkraschen i Sverige på 1930-talet och den amerikanska Enronskandalen i början av 2000-talet. Likheterna mellan de båda krissituationerna är slående. Företagen har i ett högt tempo lånat betydande belopp, gjort många affärer, tillämpat kreativ bokföring och allt detta under ledning av en karismatisk och innovativ entreprenör.³⁵ Både Kreugerkraschen och Enronskandalen har resulterat i allt hårdare krav på redovisningen. Efter Kreugerkraschen fick svenska staten ett större ansvar över kontrollen av redovisningen³⁶ och som en följd av Enron och andra skandaler i USA infördes år 2002 regelverket Sarbanes-Oxley Act (SOX), vilket ställer detaljerade krav på företagets bokföringsetik³⁷.

³³ Jönsson Lundmark, (1999) *IASC och IAS – en introduktion*, s. 42

³⁴ Södersten, (1983) *Makroekonomi och stabiliseringspolitik*, s. 18

³⁵ *Enron, Kreuger och krascherna*, Affärsvärlden, 2002-02-06 (författaren okänd)

³⁶ Jönsson, *Role making for accounting while the state is watching*, Accounting, Organizations and society, 1991

³⁷ Webster, (2004) *Accounting For Managers*, s. 192

3.2.1. Redovisningens utveckling i Sverige

Redovisningens utveckling i Sverige förklaras lämpligen genom att beskriva bakgrunden till den så kallade Kreugerkraschen. När industrialismen tog fart omkring år 1920 var majoriteten av företagen finansierade med privata medel. Kreuger & Toll däremot hade aktieägare världen över. Kreuger & Toll var verksamt inom byggnadsbranschen och samverkade med bland annat det av Kreuger ägda Svenska Tändsticksaktiebolaget. Enligt Kreuger var information om utdelningspolicyn det enda marknaden behövde känna till om bolaget. Kreuger & Tolls aktieägare skulle enligt denna policy erhålla 20 procent av aktiens nominella belopp. Övrig redovisningsinformation skulle inte finnas tillgänglig för tolkning av allmänheten. I syfte att bibehålla den höga utdelningspolitiken ökade Kreuger värdet på företagets viktigaste tillgångar, monopolrättigheter till tändsticksförsäljning i andra europeiska länder. År 1932 sprack bubblan och bolaget gick i konkurs. Uppblåsta värden var således en bidragande orsak till den omtalade Kreugerkraschen.³⁸

Följderna efter konkursen var omfattande. Den svenska industrin försvagades, arbetslösheten ökade och ägarstrukturen i näringslivet förändrades. Åtskilliga privatpersoner drabbades eftersom deras aktier blev värdelösa. Dåvarande statsministern avgick och socialdemokraterna tog över den politiska makten i landet. Revisionsbranschen utnyttjade skandalen för att klargöra sin funktion för såväl företag som samhället. Svenska staten fortsatte länge att övervaka industrin för att förhindra spekulationer. Först i slutet av 1960-talet var kapitalmarknaden tillräckligt utbredd för att investerare skulle kunna kräva att få ta del av företagets redovisningsinformation.³⁹ Under 1980-talet började företagen på allvar intressera sig för aktiemarknaden. Samtidigt ökade internationaliseringen, vilket visade sig i företagets resultaträkningar. Den så väl inarbetade försiktighetsprincipen minskade under denna period i betydelse. Det skapades vidare nya finansiella instrument som skulle tillgodose företagets önskan om att visa en jämn vinstutveckling. Allt detta i kombination med företagets strävan att ständigt växa medförde nya redovisningsproblem.⁴⁰

Krissituationer såsom Kreugerkraschen leder ofta till att regleringen ses över. Normgivningen har varit och är till stor del reaktiv. Redovisningens utveckling i Sverige har på senare år följt den internationella utvecklingen. Utformningen av internationella redovisningsstandarder har i sin tur påverkats av nya finansiella instrument och olika typer av redovisningsskandaler världen över.⁴¹

Kreugerkraschen är ett tydligt exempel på redovisningens funktion i samhället. Som framgår ovan påverkade den felaktiga och förskönade redovisningen betydligt fler än bolagets aktieägare. Syftet med redovisningen har därmed utvecklats från att enbart vara av intresse för investerare till att också omfatta samhällets behov.⁴² Ekonomiska konsekvenser för samhället diskuteras bland annat av Hendriksen & van Breda som konstaterar att "accounting matters". Hela samhället vinner på att företagen lämnar transparent redovisningsinformation.⁴³

³⁸ Jönsson, *Role making for accounting while the state is watching*, Accounting, Organizations and society, 1991

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Malmqvist, Rundfelt, Treschow, *Det är företagen som vill jämna ut resultatkurvan*, Balans nr 6-7, 2004

⁴¹ Ibid.

⁴² Jönsson, *Role making for accounting while the state is watching*, Accounting, Organizations and society, 1991

⁴³ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 112 ff

3.2.2. Marknadens påverkan

Marknaden har på senare tid fått större betydelse för redovisningens utveckling. Macintosh redogör i sin doktorsavhandling för en utveckling där redovisningen lever sitt eget liv. Redovisningen kommer att anpassa sig efter marknadens förväntningar. Här handlar det varken om kreativitet eller subjektivitet. Gränsen mellan verklighet och illusion är ett minne blott. Redovisningen kan enligt Macintosh beskrivas som en vara på en marknad. Det värde som framgår av redovisningen kommer att påverka företagets aktiekurs som i sin tur påverkar redovisningen. Slutligen uppstår en överensstämmelse mellan företagets redovisade värde och dess marknadsvärde. Om verkligheten inte längre går att definiera är det kanske illusionen som får fungera som verklighet.⁴⁴

3.3. Internationell redovisning

Enskilda länder kan inte längre tillämpa egna redovisningsregler, utan måste i takt med den ökade globaliseringen följa med i den internationella utvecklingen. I syfte att anpassa den finansiella rapporteringen inom EU till internationellt accepterade redovisningsstandarder utfärdade Europaparlamentet och rådet den 19 juli 2002 en förordning om tillämpning av internationella redovisningsstandarder (IAS-förordningen). Införandet av enhetliga redovisningsprinciper ska bidra till att skapa en ändamålsenlig, kostnadseffektiv och fungerande kapitalmarknad inom EU.⁴⁵ IAS-förordningen skapar förutsättningar för ökad jämförbarhet mellan företag i olika länder och understödjer även den fria rörligheten för kapital på den inre marknaden. Med hjälp av harmoniserade redovisningsregler ökar även medlemsstaternas konkurrensfördelar i ett globalt perspektiv.⁴⁶ EU:s förordningar är direkt bindande i medlemsstaterna och får därmed inte anpassas i den nationella lagstiftningen.⁴⁷

Samtliga redovisningsstandarder måste enligt IAS-förordningen uppfylla kriterierna för begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet. Vidare får en redovisningsstandard inte antas av EU-kommissionen om den anses strida mot principen om rättvisande bild som fastställts i rådets fjärde och sjunde bolagsrättsliga direktiv.⁴⁸

3.3.1. IASB

Genom en överenskommelse mellan revisorsorganisationerna i ett tiotal länder, däribland USA, Storbritannien och Tyskland, grundades år 1973 det normgivande organet International Accounting Standards Committee (IASC) med bas i London. Under perioden 1974-2001 utgav IASC 41 olika International Accounting Standards (IAS). Med tiden anslöt sig alltfler revisorsorganisationer. År 2001 omorganiserades IASC till International Accounting Standards Board (IASB) som tog över ansvaret som privat och oberoende normgivare. Bakom IASB står en bredare krets av intressenter, bland annat den japanska banken Nomura Holdings Inc., läkemedelsföretaget Pfizer och den australiensiska organisationen Australian Securities and Investments Commission.⁴⁹ I framställningen nedan kommer jag att referera till IASB.

⁴⁴ Macintosh, (2000) *Accounting, Accountants and Accountability: Poststructuralists Positions*

⁴⁵ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002

⁴⁶ SOU 2003:71, *Internationell redovisning i svenska företag*, s. 92

⁴⁷ Ibid, s. 71

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ IASBs hemsida, www.iasb.org, 2008-01-03

IASB:s uppgift är att ta fram högkvalitativa redovisningsstandarder, verka för en harmonisering av den finansiella rapporteringen världen över samt förbättra jämförbarhet och transparens i redovisningen⁵⁰. De redovisningsstandarder som antagits av EU-kommissionen utvecklas följaktligen av IASB och benämns i dagsläget både IAS och International Financial Reporting Standards (IFRS). I framställningen nedan refereras till IFRS med avseende på samtliga av IASB utgivna redovisningsstandarder.

IFRS tillämpas i dagsläget av närmare 100 länder utanför EU och målsättningen är att kunna lägga fram redovisningsstandarder som accepteras av såväl börser som andra aktörer på marknaden världen över⁵¹. Sedan år 2002 arbetar IASB tillsammans med den amerikanska organisationen Financial Accounting Standards Board (FASB) för att åstadkomma en ökad harmonisering av de internationella redovisningsstandarderna⁵².

3.3.2. IASB:s föreställningsram

IASB fastställde år 2001 en föreställningsram som behandlar begrepp och grundprinciper för finansiella rapporter. Föreställningsramen ska vägleda IASB dels vid utformning av nya internationella redovisningsstandarder, dels i arbetet med harmonisering av redovisningsregleringen. Syftet med föreställningsramen är också att vägleda normgivare vid utveckling av nationella redovisningsstandarder, revisorer vid bedömning om redovisningen är upprättad i enlighet med IFRS samt användare vid tolkning av de finansiella rapporterna.⁵³ Informationen i de finansiella rapporterna ska spegla ett företags finansiella ställning och resultat samt belysa eventuella förändringar i företagets ekonomiska ställning. Användarna ska därmed i stor utsträckning få tillräcklig information som underlag för sina beslut.⁵⁴

Som framgår under avsnitt 3.3 ovan ska enligt IAS-förordningen samtliga redovisningsstandarder uppfylla kriterierna för begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet. I föreställningsramen punkterna 24 – 46 beskrivs de kvalitativa egenskaperna närmare. Med *begriplighet* avses att informationen i de finansiella rapporterna ska vara lättförståelig för användarna, vilka förutsätts ha rimliga förkunskaper. Information som är *relevant* är användbar som beslutsunderlag och påverkar användarnas beslut genom att underlätta bedömningen av inträffade, aktuella och framtida händelser samt utfallet i tidigare bedömningar. Relevant information ska undanröja osäkerhet hos användarna⁵⁵. För att informationen ska vara användbar måste den även vara *tillförlitlig*, vilket betyder att den inte är vinklad eller innehåller väsentliga felaktigheter. Följaktligen ska redovisningen avspegla den ekonomiska verkligheten i ett företag på ett korrekt sätt⁵⁶. Slutligen ska användarna ges möjlighet att utläsa trender i företagets resultat och ställning. Informationen måste således vara *jämförbar*, dels mellan olika år i samma företag, dels mellan olika företag. Syftet med jämförbarhetskriteriet är att underlätta beslutsfattandet hos investerare, finansanalytiker, kreditgivare med flera⁵⁷. Vid framtagande av finansiella rapporter måste hänsyn också tas till

⁵⁰ IASBs hemsida, www.iasb.org, 2007-11-13

⁵¹ SOU 2003:71, *Internationell redovisning i svenska företag*, s. 92

⁵² IASBs hemsida, www.iasb.org, 2007-11-22

⁵³ IASB, *Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter*, punkt 1

⁵⁴ *Ibid.* punkt 12 och 13

⁵⁵ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 136

⁵⁶ Smith, (2006) *Redovisningens språk*, s. 26

⁵⁷ Hendriksen, van Breda, (1992), *Accounting Theory*, s. 142

den restriktion som inbegriper kostnaden för att producera, kommunicera och använda informationen⁵⁸.

3.3.3. IFRS

Syftet med IFRS är att tillgodose det internationella näringslivets behov. Därför är reglerna främst riktade till noterade företag som upprättar koncernredovisning. Noterade företag har vanligen fler intressenter än mindre företag. Intressenter såsom investerare och finansanalytiker ställer höga krav på användbar och jämförbar finansiell information, varför det är nödvändigt för noterade företag att redovisa enligt samma principer.⁵⁹ Med likvärdig finansiell rapportering världen över främjas även förtroendet för redovisningen, vilket i sin tur lägger grunden för en fungerande kapitalmarknad⁶⁰.

Noterade företag inom EU ska sedan den 1 januari 2005 upprätta koncernredovisning i enlighet med IFRS. Den största redovisningsmässiga förändringen som följer av IFRS är att vissa tillgångar och skulder ska värderas till verkligt värde. Framträdande är också att IFRS ställer betydande krav på upplysningar i de finansiella rapporterna.⁶¹

I oktober 2007 presenterades en rapport för EU-kommissionen om hur de första åren med IFRS inom EU framskridit. Rapporten är upprättad av The Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW) och baseras på en omfattande undersökning bestående bland annat av olika typer av enkäter och intervjuer med företag, investerare och revisorer. Av rapporten framgår att 63 procent av investerarna anser att IFRS har bidragit till en ökad kvalitet i de finansiella rapporterna. Endast 24 procent anser att kvaliteten har försämrats. Motsvarande siffror var hos företagen 60 och 14 procent respektive 80 och 8 procent bland revisorerna. Vidare anser 49 procent av investerarna att redovisningen blivit svårare att förstå, särskilt vad gäller finansiella instrument. Beslutsrelevansen har däremot ökat enligt 41 procent av investerarna. Beträffande bolagsstyrelsers förståelse av redovisningen är företagen i allmänhet positiva. Många av de större företagen inom EU har lagt betydande resurser på utbildning. Mindre företag har inte samma möjligheter. Vid rundabordssamtal med företag och revisorer uttrycktes en viss oro kring regelverkets komplexitet. Verkligt värde är en av svårigheterna som diskuterats.⁶²

Sammanfattningsvis framkommer av ICAEW:s rapport att implementeringen av IFRS varit en svår utmaning för både företag och användare. Majoriteten anser emellertid att införandet av de nya reglerna har fungerat väl. Det konstateras dock avslutningsvis att det ännu är för tidigt att avgöra huruvida övergången till IFRS totalt sett har varit framgångsrik.⁶³

3.3.4. Ansvaret för redovisning enligt IFRS i Sverige

Utöver IFRS ska noterade bolag i Sverige följa bland annat Aktiebolagslagen (ABL), bolagsordningen och tillämplig lag om årsredovisning (årsredovisningslagen eller lagen om

⁵⁸ Smith, (2006) *Redovisningens språk*, s. 24

⁵⁹ SOU 2003:71 *Internationell redovisning i svenska företag*, s. 79

⁶⁰ Ibid. s. 93

⁶¹ Chorofas, (2006) *IFRS, Fair Value and Corporate Governance*, s. 59

⁶² ICAEW, *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive*, oktober 2007

⁶³ Ibid.

årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag). Carl Svernlöv skriver i sin avhandling om ansvarsfrihet att det framgår av ABL att styrelsen är ansvarig för redovisningen. Det är däremot tveksamt om styrelsens ansvar även omfattar tillämpningen av IFRS. Såsom lagstiftningen är utformad idag är det därför osäkert om en eventuell överträdelse av IFRS kan utgöra grund för ett skadeståndsanspråk mot styrelsen.⁶⁴

3.4. Verkligt värde

Företag som upprättar sin finansiella rapportering i enlighet med IFRS ska värdera vissa tillgångar och skulder till verkligt värde ("fair value"). Tidigare användes historiska anskaffningsvärden då redovisningen var tillbakablickande och baserad på inträffade händelser. Den internationella trenden att värdera till verkligt värde bygger på att det verkliga värdet anses ge en mer rättvisande bild av ett företags tillgångar och skulder.⁶⁵ Värdeförändringar som följer av denna typ av värdering ska redovisas över resultaträkningen, vilket innebär att ett företags eget kapital blir beroende av utvecklingen av det verkliga värdet. Förändringar av tillgångars värden kan leda till realiserade vinster och därmed ökat utrymme för vinstutdelning.⁶⁶ Barth & Landsman anser att behovet av en resultaträkning som visar värdeförändringar mellan olika perioder försvinner vid redovisning till verkligt värde, eftersom all beslutsrelevant information finns i balansräkningen⁶⁷.

De internationella redovisningsstandarder (IFRS/IAS) som kräver eller möjliggör redovisning till verkligt värde i koncernredovisningen är:

- IAS 16 Materiella anläggningstillgångar
- IAS 38 Immateriella tillgångar
- IAS 39 Finansiella instrument
- IAS 40 Förvaltningsfastigheter
- IAS 41 Biologiska tillgångar

Verkligt värde ("fair value") definieras av IASB som *"det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld regleras, mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs"*⁶⁸.

En ordagrann översättning av det engelska begreppet "fair" är, vilket framgår av avsnitt 3.1.5 ovan, "rättvis", "skälig" eller "rimlig". Merparten av den svenska redovisningslitteraturen likställer emellertid "fair value" med verkligt värde. Jag kommer därför att i denna uppsats använda verkligt värde synonymt med "fair value".

IASB använder i regel marknadsvärde ("market value") liktydigt med verkligt värde. Det bör i samband härmed påpekas att långt ifrån alla tillgångar och skulder som ska redovisas till verkligt värde har aktuella marknadsvärden. På grund därav kan värdet, i avsaknad av marknadsvärde, beräknas enligt alternativa metoder. Om marknadsvärde saknas ska istället marknadsvärden för liknande tillgångar och skulder användas vid beräkningen. Skulle sådana

⁶⁴ Svernlöv, (2007) *Ansvarsfrihet*, s. 152

⁶⁵ SOU 2003:71, *Internationell redovisning i svenska företag*, s. 92

⁶⁶ Prop. 2004/05:24, *Internationell redovisning i svenska företag*, s. 128

⁶⁷ Barth, Landsman, *Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting*, Accounting Horizons, Vol 9, No 4, 1995

⁶⁸ IASB, *Discussion Paper: Fair Value Measurements*, 2006

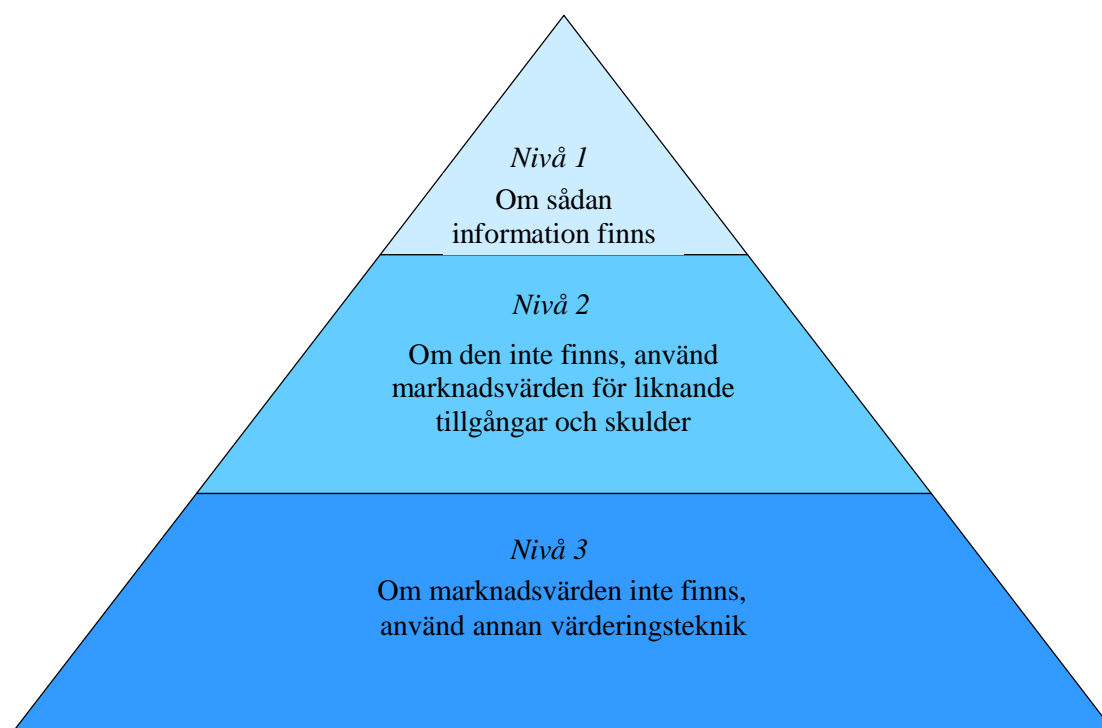
värden inte finnas tillgängliga ska annan värderingsteknik tillämpas. IASB har definierat tre nivåer för bestämmandet av verkligt värde.⁶⁹

Nivå 1 – värderingen utgår från noterade priser på aktiva marknader för identiska tillgångar och skulder. Priset ska vara tillgängligt på balansdagen. Noterade priser ger en hög tillförlitlighet och ska användas i så stor utsträckning som möjligt.

Nivå 2 – värderingen utgår från icke noterade priser som på balansdagen kan observeras för en tillgång eller skuld, alternativt noterade priser för liknande tillgångar och skulder.

Nivå 3 – värderingen utgår från icke observerbara priser som bygger på företagets egna antaganden om marknadens prissättning. Sådana antaganden ska baseras på relevant information som är tillgänglig på balansdagen. Företaget behöver inte lägga alltför mycket resurser på att undersöka marknadens uppfattningar, men ska inte heller ignorera information som är relativt lättillgänglig.

Värderingshierarkin kan beskrivas genom följande figur:

Figur 1. Värderingsnivåer⁷⁰

Som framgår av bilden ovan kommer större delen av företagens tillgångar och skulder att redovisas i enlighet med nivå tre. I och med att den här typen av värdering innefattar uppskattningar, vanligen baserade på företagsledningens framtidsprognoser, kommer värdet att vara relativt subjektivt. Mindre förändringar i företagsledningens antaganden kan därmed få stora konsekvenser för värderingen.⁷¹

⁶⁹ IASB, *Discussion Paper: Fair Value Measurements*, 2006

⁷⁰ Ernst & Young, IFRS för styrelseledamöter, 2005

⁷¹ Ibid.

3.4.1. Argument för redovisning till verkligt värde

Förespråkare för redovisning till verkligt värde menar att investerare och finansanalytiker erhåller mer relevant information för sina beslut när tillgångar och skulder redovisas till verkligt värde. Schroeder med flera anser att en balansräkning med verkliga värden speglar företagets värde på ett mer rättvisande sätt till skillnad från historiska anskaffningsvärden.⁷² Att värdet i balansräkningen förändras i framtiden torde inte komma som någon överraskning. Det är en risk som alla investerare måste acceptera. I och med att dagens användare fattar beslut med en hög grad av medvetenhet bär de också en del av ansvaret. Skulle utfallet inte bli som väntat kan inte enbart företaget beskyllas, förutsatt att det har redovisat på ett öppet och korrekt sätt. Företag som värderar tillgångar och skulder till verkligt värde och inte försöker dölja något i sin redovisning visar prov på styrka, mod och självförtroende.⁷³

För att kapitalmarknaden ska fungera på ett effektivt sätt måste investerare ges möjlighet att förutspå ett företags framtida inkomster utifrån dess tillgångar och skulder. Till skillnad från historiska anskaffningsvärden, vilka enligt Perry & Nölke på ett irrelevant sätt beskriver hur företagsledningen har placerat investerarnas pengar, visar det verkliga värdet vilka resurser ett företag faktiskt har tillgång till.⁷⁴

IASB:s vice ordförande har bland annat sagt: *"It is not our objective to get away from economic reality. There is nothing more real than the value of an asset today."*⁷⁵

Förespråkare för verkligt värde menar vidare att en ökad transparens kommer att leda till färre överraskningar för investerare och därmed lägre risk⁷⁶. Det blir svårare för företagen att undanhålla information, eftersom det i årsredovisningen ska framgå vilka antaganden och parametrar som ligger till grund för det verkliga värdet. Dessutom ökar jämförbarheten när redovisningen i olika bolag och länder kan ställas mot varandra.⁷⁷ Verkligt värde speglar också ett företags framtid bättre än det historiska anskaffningsvärdet⁷⁸.

3.4.2. Argument mot redovisning till verkligt värde

Motståndare till verkligt värde anser att den information som erhålls när tillgångar värderas till marknadsvärde inte är tillförlitlig⁷⁹. Vidare kan värdeförändringar leda till realiserade vinster som i sin tur kan vara till nackdel för ett företags borgenärer⁸⁰. Finansiell information ska vara både relevant och tillförlitlig för att användarna ska ha nytta av den. Verkligt värde anses vara relevant, men inte riktigt lika tillförlitligt. Även om det finns en aktiv marknad för en tillgång eller skuld, såsom för noterade aktier, minskar tillförlitligheten så snart olika bedömningar ingår i värderingen. Företagen måste därför i utförliga noter förklara exempelvis värdeförändringar i fastigheter för att användarna ska ha nytta av redovisningen.⁸¹

⁷² Toppe-Shortridge, Schroeder, Wagoner, *Fair-Value Accounting*, Accounting & Auditing, 2006

⁷³ Langendijk, Swagerman, Verhoog, (2003) *Is Fair Value Fair?*, s. 235

⁷⁴ Perry, Nölke, *The political economy of International Accounting Standards*, 2006

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Precht, *Är IFRS en tickande bomb?* Balans nr 10, 2007

⁷⁸ Hendriksen, van Breda, (1992), *Accounting Theory*, s. 487

⁷⁹ Toppe-Shortridge, R, Schroeder, A, Wagoner, E, *Fair-Value Accounting*, Accounting & Auditing, 2006

⁸⁰ Prop. 2004/05:24, *Internationell redovisning i svenska företag*, s. 128

⁸¹ Langendijk, Swagerman, Verhoog, (2003) *Is Fair Value Fair?*, s. 233

Som en konsekvens av att företag redovisar tillgångar och skulder till verkligt värde kan banker komma att behöva förändra sitt arbete, särskilt avseende riskhantering. Verkliga värden fluktuerar i högre grad än historiska anskaffningsvärden. Europeiska Centralbanken (ECB) har bland annat framhållit vikten av mer noggranna kreditriskbedömningar av de företag som följer IFRS.⁸²

Sedan införandet av IFRS och redovisning till verkligt värde har balansräkningen hamnat i fokus. Värdeförändringar på tillgångar och skulder redovisas via resultaträkningen, vilket innebär att ett företags vinst blir beroende av värdeförändringar i balansräkningen.⁸³ Motståndare till verkligt värde menar att värderingen tenderar att vara mer subjektiv när värdeförändringar på tillgångar och skulder ska redovisas före realisation⁸⁴. Reglerna om verkligt värde skapar också nya möjligheter att manipulera framförallt resultaträkningen, men också goodwillprövningen⁸⁵.

Branschorganisationen FAR SRS har också påpekat riskerna med verkligt värde. Tillämpning av verkligt värde medför ett större inslag av bedömningar när marknadsvärden på företagens tillgångar och skulder förändras. Sådana bedömningar leder sannolikt till ökad volatilitet, vilket i sin tur kan leda till en ökad osäkerhet beträffande redovisningen.⁸⁶ I en rapport från ICAEW, i vilken implementeringen av IFRS inom EU analyseras, framkommer viss oro beträffande risken för subjektiva verkliga värden när aktiva och likvida marknader saknas. Därutöver ökar volatiliteten i företagens resultaträkningar.⁸⁷ Större svängningar i resultat- och balansräkningar kan bland annat leda till att småspararna drar sig undan från marknaden, menar Gunnar Ek, Aktiespararna⁸⁸.

Kritiken mot verkligt värde handlar också om beräkningen av det verkliga värdet. Vid värdering av växande skog har det finska skogsföretaget UPM-Kymmene ifrågasatt betydelsen av verkligt värde. För att kunna beräkna verkligt värde för växande skog krävs matematiska modeller med antaganden som sträcker sig över ett träds 70-åriga liv. Frågan är därmed hur värdefullt det verkliga värdet är och vad balansräkningen egentligen visar.⁸⁹

De konkreta problemen kring verkligt värde kommer enligt Sven-Arne Nilsson, lektor vid Lunds universitet och verksam på Deloitte, i en nedåtgående konjunktur. Inte bara företag, utan också revisorer bör vara oroad inför sin uppgift när konjunkturen vänder nedåt. Samtliga verkliga värden som under högkonjunkturen justerats upp via resultaträkningen ska justeras ned igen. Det kommer inte att råda brist på företag som hävdar att det enbart är en kortvarig nedgång utan större betydelse. Målsättningen med att synliggöra värdeförändringar i balansräkningen var att förenkla. Konsekvensen har blivit mer jobb för såväl företag som revisorer. Därtill har kostnaderna för framtagandet av redovisningen ökat.⁹⁰

Professor Jan-Erik Gröjer ansåg också att IFRS blivit ett alltför komplicerat regelverk. När konjunkturen vänder nedåt kommer det att bli särskilt svårt att finna värden på immateriella

⁸² Papademos, Vice-President of the ECB, at a Workshop on "Risk management and regulation in banking", http://www.ecb.int/press/key/date/2006/html/sp060629_2.en.html, 2008-01-08

⁸³ Perry, Nölke, *The political economy of International Accounting Standards*, 2006

⁸⁴ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 495

⁸⁵ Platen, *Redovisning – nya regler missar målet*, Affärsvärlden, 2005-12-14

⁸⁶ Träff, Clemedtson, *Redovisning kan inte lagas enbart efter "kokboken"*, Dagens Industri, 2005-08-22

⁸⁷ ICAEW, *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive*

⁸⁸ Precht, *Är IFRS en tickande bomb?* Balans nr 10, 2007

⁸⁹ Nilsson, *Underskatta inte problemen med verkligt värde*, Dagens Industri, 2005-11-07

⁹⁰ Platen, *Redovisning – nya regler missar målet*, Affärsvärlden, 2005-12-14

tillgångar. Värdering till verkligt värde måste tillämpas på samma sätt i upp- som nedgångar.⁹¹ George Pettersson och Gunnar Ek är överens om att redovisning till verkligt värde kan bli ett problem när konjunkturen vänder nedåt. Det finns risk för stora förluster i resultaträkningen och kraftigt minskat kapital. De företag som i en sådan situation väddar till revisorerna att inte urholka värdet kommer att förlora marknadens förtroende. Ek varnar för en ny "IT-bubbla".⁹²

3.4.3. Verkligt värde och revision

Revisorer ställs inför nya utmaningar när företagen värderar till verkligt värde. Företagens värdering av tillgångar och skulder kommer förmodligen att fluktuera mer än tidigare. Revisorns uppgift är bland annat att bedöma värderingen, vilket kan leda till diskussioner med företagsledningen. Därutöver kan revisorer komma att behöva anlita expertis som exempelvis aktuarier eller auktoriserade värderingsexperter i syfte att erhålla en objektiv bedömning. Det är emellertid revisorn som bär ansvaret för revisionen och denna bör därför ha mycket goda kunskaper också inom det område där experthjälp anlitas.⁹³

3.4.4. Verkligt värde i framtiden

Redovisning till verkligt värde har varit föremål för debatt en längre tid, inte minst efter det att IASB i november 2006 publicerade ett "Discussion Paper" avseende beräkning och definition av verkligt värde. FASB gav ut ett liknande uttalande i september samma år. Såväl IASB som FASB har funnit det nödvändigt att förtydliga innebörden av verkligt värde. IASB förklarar i sitt utlåtande hur företagen bör gå till väga vid beräkning av det verkliga värdet. Värderingshierarkin som beskrivs i avsnitt 3.4 ovan är en av utgångspunkterna. Vidare har IASB för avsikt att inom en överskådlig framtid sammanföra olika länders definitioner av verkligt värde och skapa en enhetlig och jämförbar beräkningsmodell.⁹⁴

3.5. Historiskt anskaffningsvärde

Den traditionella redovisningen bygger på historiska anskaffningsvärden. Hendriksen & van Breda använder begreppet "historical cost" med innebörden att redovisning ska ske till den kostnad som företaget haft vid anskaffandet. Anskaffningskostnaden anses vara verifierbar eftersom den representerar kontanta utlägg för företaget. Det går inte att bevisa att företaget skulle ha köpt den aktuella produkten om priset varit annorlunda, vilket innebär att utgiften för anskaffandet utgör det mest rättvisande värdet.⁹⁵

Översättningen av "historical cost" till historiskt anskaffningsvärde kan anses vara för snäv eftersom exempelvis Belkaoui nämner detta begrepp synonymt med "conventional accounting" (traditionell redovisning)⁹⁶. Jag har valt att använda historiskt anskaffningsvärde i min framställning eftersom detta begrepp är allmänt vedertaget i svensk redovisningslitteratur.

⁹¹ Precht, *Förenklings – är lätt att säga men svårt att göra*, Balans nr 8-9, 2007

⁹² Precht, *Är IFRS en tickande bomb?* Balans nr 10, 2007

⁹³ Langendijk, Swagerman, Verhoog, (2003) *Is Fair Value Fair?*, s. 234

⁹⁴ IASB, *Discussion Paper: Fair Value Measurements*, 2006

⁹⁵ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 372 ff

⁹⁶ Belkaoui, (1985) *Accounting Theory*, s. 355 ff

I syfte att möjliggöra en jämförelse mellan verkligt värde och historiskt anskaffningsvärde följer nedan en kort presentation av de principer som är starkt förknippade med den traditionella redovisningen.

3.5.1. Fortlevnadsprincipen

Majoriteten av alla företag har för avsikt att fortsätta sin verksamhet. Det är enligt traditionell redovisningsteori en logisk utgångspunkt att det redovisande företaget kommer att bedriva sin verksamhet under normala förhållanden på obestämd tid.⁹⁷ Fortlevnadsprincipen ("going concern assumption") är därmed en grundläggande redovisningsprincip som ska iakttas vid upprättandet av balansräkning, resultaträkning och noter i årsredovisningen⁹⁸. Antagandet om fortlevnad påverkar också på vilket sätt företaget presenterar redovisningsinformation för omvärlden⁹⁹.

3.5.2. Försiktighetsprincipen

I ÅRL 2 kap 4 § står att värdering av olika poster ska göras med iakttagande av rimlig försiktighet. Endast konstaterade intäkter får tas med i resultaträkningen och hänsyn ska tas till alla värdenedgångar¹⁰⁰. Försiktighetsprincipen innebär framförallt att tillgångar inte får tas upp till ett för högt värde och att skulder inte ska värderas för lågt. Hendriksen & van Breda har kritiserat försiktighetsprincipen för att den inte stämmer överens med kravet på att upplysa om all relevant information och anser därför att försiktighetsprincipen är obefogad.¹⁰¹

3.5.3. Matchningsprincipen

Enligt matchningsprincipen ska intäkter matchas mot utgifterna för de resurser som intäkterna hänför sig till. Utgifterna ska följaktligen redovisas under samma period som tillhörande intäkter genereras.¹⁰² För att kunna matcha intäkter med utgifter måste det vara möjligt att identifiera förbrukningen av en tillgång för perioden samt beräkna rätt värde av denna förbrukning. Svårigheten är att finna ett tillfredsställande samband dem emellan.¹⁰³

3.5.4. Realisationsprincipen

Realisationsprincipen innebär att en intäkt inte får redovisas förrän den är realiserad. Det svåra är att avgöra *om* eller *när* en intäkt ska anses vara realiserad. Enligt Hendriksen & van Breda är försäljningen den kritiska händelsen. Redovisning av en intäkt ska därmed ske i samband med utflödet av de produkter eller tjänster som givit upphov till den aktuella intäkten.¹⁰⁴ Paton & Littleton ansåg på 1940-talet att en intäkt är realiserad först när likvida medel erhållits¹⁰⁵.

⁹⁷ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 146

⁹⁸ ÅRL 2 kap 4 § punkt 1

⁹⁹ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 147

¹⁰⁰ ÅRL 2 kap 4 § punkt 3

¹⁰¹ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 148 ff

¹⁰² Ibid. s. 505

¹⁰³ Paton, Littleton, (1940) *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s. 71

¹⁰⁴ Hendriksen, van Breda, (1992) *Accounting Theory*, s. 361

¹⁰⁵ Paton, Littleton, (1940) *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, s. 49

4. EMPIRI

I detta kapitel presenteras det material som erhållits från intervjuerna. Samtliga intervjuer återges sammanfattningsvis var för sig.

4.1. Presentation av respondenter

Jag har talat med fem personer angående problematiken kring verkligt värde. Respondenterna, vilka samtliga har lång erfarenhet av arbete med redovisningsfrågor på olika sätt, är:

- Ø *Jan Engström*, board member, IASB
- Ø *Kerstin Fagerberg*, redovisningsexpert, SEB
- Ø *Johan Kratz*, auktoriserad revisor, KPMG
- Ø *Jan Malm*, auktoriserad revisor, KPMG
- Ø *Peter Malmqvist*, analyschef, Nordnet

4.2. Intervju med Jan Engström

Jan Engström tog sin ekonomiexamen vid Uppsala universitet och Handelshögskolan i Göteborg. Engström har arbetat inom Volvo Group under cirka 30 år, varav 10 år i koncernledningen. Han har bland annat varit koncernens finanschef och VD för Volvo Bussar. Sedan år 2004 är Engström en av 14 styrelseledamöter i IASB. Styrelsen, som består av specialister inom normgivning samt personer med erfarenhet av affärsverksamhet och revision, har till uppgift att utforma internationella redovisningsstandarder. Engström tillhör gruppen med affärsbakgrund.

4.2.1. Innebörden av verkligt värde

Först och främst anser Engström att översättningen från "fair value" till "verkligt värde" är mindre lyckad. Ordet "fair" är bredare. IASB har, som framgår av avsnitt 3.4.4 nyligen publicerat ett "Discussion Paper" angående definitionen av "fair value" i syfte att klargöra begreppets innebörd. Tre nivåer för värdering och beräkning presenteras, varav det enligt Engström egentligen bara är den första nivån som fullt ut och tveklöst speglar ett så kallat verkligt värde. Den första nivån baseras på noterade priser på en aktiv marknad. Värdering enligt den andra nivån bygger också på marknadspriser, men för *liknande* tillgångar och skulder. Därefter, när det inte längre finns något marknadsvärde att tillgå blir värderingen något mer bekymmersam. Den tredje nivån lämnar därför, enligt Engström, i många situationer mindre tillförlitlig information. Problemet är att finna en lämplig alternativ beskrivning. I många situationer, speciellt gällande finansiella transaktioner, måste interna alternativa bedömningar användas för att kunna visa ett bolags läge och utveckling.

Som exempel på verkligt värde nämner Engström en 100 USD-sedel. Innehavaren kan när som helst gå till en Forex-butik och växla. Där har vi ett otvetydigt verkligt värde. Beroende på dollarkursens utveckling kan sedelns verkliga värde medföra en vinst eller förlust.

Redovisning till verkligt värde bygger inte på att det nödvändigtvis finns en marknad, det finns något som ska säljas och det finns köpare. Det bygger på tanken att man, när ingen marknad finns, ändå kan uppskatta vad ett rimligt marknadspris skulle vara. Engström berättar vidare att det i vissa länder av politiska skäl kan finnas legala hinder att redovisa ett marknadsvärde. I sådana fall är naturligtvis kravet på rapportering med redovisning till verkligt värde mindre värdefullt då politiska beslut satt systemet ur spel.

4.2.2. Efterfrågan på verkligt värde

Vem som har efterfrågat redovisning till verkligt värde är enligt Engström något oklart. Det har sagts att redovisningen i Tyskland redan för 100 år sedan baserades på verkliga värden. Den gången slutade det olyckligt.

Redovisningen ska i första hand vara användarvänlig för investerare och analytiker. Engström menar att redovisningens utveckling därför till stor del påverkas av användarnas behov. Användarna ska kunna fatta beslut såsom huruvida de vill köpa, sälja eller behålla aktier i ett företag. Redovisningen ska utifrån den pågående verksamheten redogöra för var i företaget kassaflöden skapas. Vidare ska företaget genom redovisningen förklara sin situation på marknaden. Det slutliga värdet utgörs därmed av de verksamhetsområden som genererar överskott idag och i framtiden.

4.2.3. För- respektive nackdelar med verkligt värde

Finns det något alternativ till verkligt värde, undrar Engström? I näringslivet förekommer ofta avtal som saknar historiska anskaffningsvärden. Eftersom redovisningen ska redogöra för ekonomiska händelser i ett företag ska även sådana avtal tas med, vilket innebär att vi får leva med värderingsnivåerna två och tre.

Engström återkommer ofta till att redovisningen ska vara sund. Vid engångshändelser, såsom redovisning av valutaterminer, är marknadsvärde ett utmärkt värderingsalternativ. Valutaterminer har ett klart och tydligt värde på en aktiv marknad. I den löpande verksamheten är det istället kassaflödet som är väsentligt. Här saknas marknadspriser och således också verkliga värden.

I teorin ser verkliga värden ut att ge en rättvisande bild av företagets tillgångar och skulder. I praktiken ser det annorlunda ut. Engström menar att i fallet med 100 USD-sedeln är det ingen som ifrågasätter dess värde. Däremot, om verkligt värde ska tillämpas på företagens intäktsredovisning har Engström svårt att se hur värdet ska fastställas. Vidare kan diskuteras vem som kommer att dra nytta av en sådan värdering. Det är i många fall tveksamt om det för repetitiv kommersiell verksamhet är värt att leta efter marknadsvärden då verksamheten istället värderas efter operativt kassaflöde, inte efter marknadsvärderade produktionsanläggningar. Å andra sidan tillför bedömningar av marknadsvärden för engångstransaktioner, till exempel i samband med en omstrukturering då en verksamhet eller

byggnad ska säljas, väsentlig information för att bedöma företagets troliga kassaflöde och därmed dess värde.

Vid en jämförelse mellan historiskt anskaffningsvärde och verkligt värde bedömer Engström att det förstnämnda värderingsalternativet är enklare att verifiera. Det sker emellertid alltför ofta att begreppet tillförlitlighet förväxlas med verifierbarhet. Tillförlitlighet handlar om att redovisningen ska ge en riktig beskrivning av det som den avser att avbilda. Verifierbarhet handlar däremot om kontroll och möjligheten att styrka att en transaktion faktiskt har inträffat. Frågan om det verkliga värdets tillförlitlighet har länge varit föremål för debatt. Engström menar att tillförlitligheten stärkts i många avseenden sedan införandet av verkligt värde, men pekar återigen på problematiken med nivå två och tre.

En av de största fördelarna med IFRS och redovisning till verkligt värde är, enligt Engström, att värdeförändringar av finansiella instrument såsom derivat numera redovisas öppet. Före år 2005 fanns inga strukturerade krav på redovisning av derivat, vilket innebar att företag kunde göra stora förluster utan att behöva visa något för omvärlden.

Engström anser att verkligt värde ger värdefull och viktig information till användarna, både inom och utom företaget, och att beslutsrelevansen därmed ökar. Engström hänvisar bland annat till en rapport angående IFRS i Europa ställd till EU-kommissionen. Rapporten, som framtagits av ICAEW, visar att 60 procent av 200 tillfrågade bolag anser att redovisningsinformationen förbättrats och förtydligats sedan införandet av IFRS.

4.2.4. Beslutsprocessen

Beslut om värdering av tillgångar och skulder delas av styrelsen och företagsledningen. Engström framhåller att det är styrelsen som tillsammans med företagsledningen besitter det fulla ansvaret för att redovisningen speglar verkliga förhållanden. Marknadsövervakande myndigheter såsom Finansinspektionen har också ett ansvar att kontrollera företagets redovisning. I somliga länder kan den här typen av övervakningsmyndigheter kräva att företagen fattar vissa beslut, vilket kan leda till problem för företagen när de ska motivera sina redovisningsval.

Att redovisa en värdenedgång är betydligt svårare än att välja att redovisa en värdeökning, en ökning som kanske dessutom förbättrar årets resultat. Engström menar att den person som ska fatta sådana beslut kan komma att sättas under hård press från styrelse och företagsledning.

4.2.5. Åtgärder inför en eventuell lågkonjunktur

Engström är övertygad om att flertalet företag är väl förberedda för en lågkonjunktur. Företagen analyserar löpande ränteutvecklingen, fasighetspriser och olika typer av konjunkturprognoser. Det finns en helt annan syn på risker idag. Däremot är det inte säkert att företagen har reflekterat över de redovisningsmässiga konsekvenserna av en konjunkturedgång.

Revisionsbranschen står också väl rustad inför sämre tider. Engström tror sig ha förstått att de fyra stora revisionsbyråerna har inlett ett samarbete i syfte att motverka risken för

redovisningsskandaler. Vidare ställer utvecklingen av internationella redovisningsstandarder höga krav på vidareutbildning för revisorer, något som byråerna tar på största allvar.

Tillförlitlig finansiell rapportering är beroende av fyra komponenter. Engström menar att det måste finnas tydliga redovisningsstandarder, korrekt revision, tillfredsställande övervakning och väl fungerande bolagsstyrning. Samtliga delar måste fungera tillsammans. Detta är grundläggande för att redovisningen ska kunna fylla sitt syfte, nämligen att visa vad som sker med företagets resurser. Idag går utvecklingen åt rätt håll. Engström nämner bland annat att marknadsövervakningen har stärkts väsentligt samtidigt som företagsledningar i allmänhet känner ett större ansvar. Inför en eventuell lågkonjunktur är det av extra stor vikt att de fyra komponenterna kan samverka.

4.2.6. Verkligt värde vid lågkonjunktur

Den problematik som uppkommer till följd av redovisning till verkligt värde i sämre tider menar Engström till stor del är politisk. Banker som lånat ut pengar till icke kreditvärdiga låntagare kan komma att göra stora förluster. Det är politikerna som har makt att styra kreditgränser. Hur ska politikerna agera när bankernas tillgångar rasar i värde? Har Sveriges politiker förstått innebörden av de nya internationella redovisningsstandarderna? Engström framhåller att det inte är den finansiella rapporteringens uppgift att vara en politisk utjämningsfaktor.

Tillämpningen av verkligt värde har medfört att det är svårare att dölja stora förluster på exempelvis finansiella instrument. Engström menar att det inte är redovisningens fel att företag handlar med instrument som de kanske inte fullt ut begriper sig på. Vidare är det riktigt att redovisa värdeförändringar på finansiella instrument som sålts på en fungerande marknad. Det straffar sig att dölja förluster. Så länge beräkningen av det verkliga värdet har skett enligt den första nivån eller möjligen nivå två är det enbart positivt att användarna får kännedom om företagets ekonomiska situation. Även bedömningar enligt nivå tre tillför oftast värdefull information men ställer större krav på läsarens analysförmåga.

En lågkonjunktur kommer att ge upphov till svåra redovisningsbeslut, särskilt vad gäller de tillgångar som värderats i enlighet med nivå tre. Det finns anledning att misstänka att företagsledningen i vissa fall väljer att kontakta konsulter i hopp om att dessa kan ta fram och motivera ett högre ”verkligt” värde. Vid en allt hårdare press på företagsledningen kan det sunda förnuftet sättas ur spel.

Slutligen beskriver Engström likheten mellan redovisning och segling. Den som är ute till havs måste hålla reda på båtens position och akta sig för olika grund. Det är ingen idé att ljuga om att man blir försenad och missar middagen. Detsamma gäller redovisningen, det går inte att ljuga i längden. Att fuska med siffror hjälper ingen. Syftet med redovisningen är att förse olika intressenter med en ändamålsenlig och riktig beskrivning av företagets finansiella situation. Detta gäller kanske speciellt i svåra tider som vid lågkonjunktur.

4.3. Intervju med Kerstin Fagerberg

Kerstin Fagerberg började sin karriär på Handelshögskolan i Stockholm där hon efter studierna forskade och undervisade. Några år senare tog Fagerberg anställning på revisionsbyrå Öhrlings PricewaterhouseCoopers (PWC). Efter 14 år som redovisnings-specialist på PWC tackade hon ja till en tjänst som redovisningsexpert på SEB. Utöver sitt arbete på SEB medverkar Fagerberg idag på kurser hos bland annat IREV och hon har även varit ordförande i Sveriges Finansanalytikers Förening.

4.3.1. Innebörden av verkligt värde

Som framgår under avsnitt 3.4 definierar IASB verkligt värde som ”det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlätas eller en skuld regleras, mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs”. Verkligt värde är enligt Fagerberg tänkt att vara en ”objektiv” bedömning av värdet på tillgången och på en aktiv marknad bör detta värde överensstämma med förväntad framtida avkastning på tillgången.

Vilket är då det verkliga värdet? Fagerberg påpekar att det inte skulle råda några tvivel om detta på en perfekt marknad där samtliga antaganden om riskspridning, konjunkturutveckling med mera vägs in i värderingen. Det är dock viktigt att användare av företagets ekonomiska information tänker på att det för en del tillgångsslag kan saknas aktuella priser på en aktiv marknad. I dessa fall kan i stället aktuella priser på närliggande marknader eller nuvärdet av uppskattade framtida betalningsströmmar ligga till grund för värderingen.

4.3.2. Beräkning av verkligt värde

IASB kommer aldrig att exakt kunna beskriva vad som ska vara ett verkligt värde. Enligt definitionen av verkligt värde ska företagsspecifika faktorer som synergieffekter, finansiella lösningar, skatteeffekter med mera inte påverka fastställandet av verkligt värde. I dagsläget upplever dock Fagerberg att syftet med innehavet och andra faktorer i många fall påverkar företagets värdering.

Några av de standarder som IASB gett ut är inte tillräckligt tydliga vad gäller värderingsfrågor. Fagerberg upplever att det kan vara svårt för företagen att veta exakt hur de ska beräkna det verkliga värdet för en del tillgångsslag. Noterade företag använder vanligtvis marknadsvärden som underlag, men det är enligt Fagerberg inte självklart. Undersökningar av årsredovisningar för 2005 och 2006 visar att företagen i flera fall ligger under marknadsvärdet i sin värdering. En del företag lämnar en förklaring till detta, medan andra företag inte lämnar någon information. Fagerberg upplever att ett visst mått av försiktighet alltid finns med i värderingarna.

Fagerberg nämner vidare att värderingen kan påverkas av det enskilda landets marknads-situation. De länder som tillämpar IFRS har exempelvis olika förutsättningar beträffande antalet aktörer på marknaderna.

4.3.3. För- respektive nackdelar med verkligt värde

Flera finansanalytiker efterfrågar information om såväl historiskt anskaffningsvärde som verkligt värde. Fagerberg ställer sig frågan om vi i vissa delar även fortsättningsvis behöver information om anskaffningsvärdet. När finansanalytiker analyserar företagets utveckling vill de bland annat fastställa vilka faktorer som är kritiska för det specifika företagets utveckling och vilka antaganden som ligger till grund för företagets värdering av dessa faktorer.

Redovisning till verkligt värde flyttar fokus till bedömning av företagets framtida utveckling medan anskaffningsbaserad värdering i större grad fokuserar på realiserat utfall av gjorda investeringar. Olika intressenter har olika behov. Om syftet är att bedöma en investerings förväntade framtida avkastning anser Fagerberg att verkliga värden ger tydligare och mer relevant information än anskaffningsvärdebaserade värden. Å andra sidan kan det vara enklare att följa upp och utvärdera utfallet av företagets investeringar med en anskaffningsbaserad redovisning.

Fagerberg upplever att den ”vanliga” aktieplaceraren som inte gör egna analyser oftast upplever att verkligt värde är en bra värderingsmetod. IASB har vid utvecklandet av redovisningsstandarder riktat sig främst mot de finansiella marknaderna och aktieägarnas behov av information. Kreditgivare är däremot inte enbart positiva till verkligt värde. De har ett behov av att kunna bedöma företagets utveckling på både kort och lång sikt och vill bland annat försäkra sig om att det finns utrymme för säkerheter inom företaget.

Fagerberg upplyser om att orealiserade värdeförändringar som följer av redovisning till verkligt värde måste redovisas separat, i resultaträkningen eller i not, för att möjliggöra en analys av årets intäkter och kostnader. Orealiserade värdeförändringar grundar sig på förväntningar om framtida kassaflöde. Det kan vara svårt för användare av redovisningen att följa upp och överblicka den totala resultatmässiga utvecklingen för en enskild investering om inte de orealiserade förändringarna särredovisas.

4.3.4. Efterfrågan på verkligt värde

Fagerberg anser att utvecklingen på redovisningsområdet till största delen påverkas av efterfrågan på information för noterade företag. Finansanalytiker och andra har länge efterfrågat mer information i årsredovisningen om tillgångar och skulders värden. IASB har i hög grad påverkat upplysningskraven i redovisningen och möter därvidlag finansanalytikernas förväntningar. Därutöver görs förändringar i standards som en konsekvens av specifika händelser då till exempel missbruk av redovisning har uppmärksammats. Företagen själva har inte arbetat aktivt för en tillämpning av verkligt värde, utan det är snarare finansmarknaden som är den drivande faktorn.

4.3.5. Verkligt värde vid lågkonjunktur

Konsekvenserna av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur är till stor del beroende av hur företagen beaktar förväntan om konjunktursvängningar i sin värdering. Om verkligt värde fastställs utifrån ett marknadsvärde bör detta värde vara anpassat till förändringar i förväntningarna om konjunktursvängningar. Om verkligt värde i stället beräknas som nuvärdet av uppskattade framtida betalningsströmmar är det viktigt att fundera

på hur förväntan om konjunkturedgång beaktas. Det kan ifrågasättas huruvida företagen är benägna att värdera ner sina tillgångar redan när det endast finns en antydning till konjunkturedgång. Detta är enligt Fagerberg den största risken. De företag som inte följer utvecklingen med samma inställning vid såväl upp- som nedgång står inför större risker än de som löpande anpassar sig efter konjunktursvängningarna.

Investerare måste bli mindre rädda för att företagets resultat varierar, anser Fagerberg. I nuläget kan variationer i ett företags resultat skrämja en del placerare. Företagen själva har därför historiskt strävat efter att minimera svängningarna i företagets resultat. Redovisning till verkligt värde får som effekt att börskurserna fluktuerar mer än tidigare. Detta är något som samtliga aktörer måste vänja sig vid, enligt Fagerberg. Det är en fråga om kunskap och inställning.

4.4. Intervju med Johan Kratz

Johan Kratz är auktoriserad revisor och började sin karriär på KPMG år 1988. Idag är Kratz partner på samma revisionsbyrå och arbetar främst med noterade bolag.

4.4.1. IFRS och verkligt värde

Noterade bolag är i allmänhet skeptiska till IFRS. Ett komplicerat regelverk ställer högre krav på redovisningskompetens i företagen. Det är enligt Kratz svårt för företagen att hänga med i den snabba utvecklingen. Revisorer måste också fortbilda sig i högre takt än tidigare. På de större revisionsbyråerna finns redovisningsexperter som revisorerna kan vända sig till med specifika redovisningsfrågor. Kratz beskriver redovisning till verkligt värde som en av företagets utmaningar till följd av införandet av IFRS. Den hierarki som IASB tagit fram för bestämmandet av verkligt värde kan verka tydlig för revisorer. Företagen är däremot inte lika benägna att studera förarbeten och regler i detalj.

Kratz menar att det inte kan finnas ett exakt verkligt värde. På aktiva marknader går det att finna närmevärden, men i övrigt är verkligt värde svårt att beräkna. Kratz påpekar att marknadspriser speglar omvärldens förväntningar och frågar sig om det verkligen är en lämplig värderingsmetod. Vid en viss given tidpunkt, när exempelvis fastighetspriserna faller, kommer samtliga fastigheter att vara övervärderade. Fastighetspriser är vanligen trögrörliga. Normalt sett sjunker börskurserna före fastighetspriserna.

4.4.2. För- respektive nackdelar med verkligt värde

IASB:s avsikt med IFRS är att redovisningen ska ge en mer rättvisande bild av företagets finansiella situation. Verkligt värde är en av de faktorer som ska bidra till att tydliggöra värdoförändringar i företagen. Målsättningen är således att ge användarna relevant information inför deras beslutsfattande. Kratz bedömer att börskurserna kommer att fluktuera mer än tidigare eftersom värdoförändringar som uppstår till följd av verkligt värde speglas i företagets resultatrapportering.

Det finns enligt Kratz en utbredd motvilja gällande kraven på upplysningar i IFRS. Noterade företag är i allmänhet skeptiska till att lämna information om marknadsutveckling, risker och bedömningar eftersom aktiekursen normalt påverkas direkt. Företagen vill undvika fluktuerande börskurser. Vid tillämpning av verkligt värde-metoden måste företagen avslöja sin finansiella ställning på annat sätt än tidigare. Ett historiskt anskaffningsvärde säger exempelvis ingenting om orealiserade värdoförändringar.

Kratz är inte övertygad om att verkligt värde har bidragit till att förbättra beslutsrelevansen. De personer som fattar beslut har vanligtvis skaffat den information de behöver på annat vis. Årsredovisningen får därmed inte samma betydelse, menar Kratz. Vidare har kassaflödet fått en allt större betydelse för investerare och analytiker. Fastighetsbolag måste exempelvis sälja fastigheter med jämna mellanrum i syfte att bibehålla ett visst kassaflöde.

4.4.3. Oberoende värdering

Värdering ska ske till ett så rättvisande verkligt värde som möjligt. Redovisningsteorin tar dock inte hänsyn till vilka som fattar beslut om exempelvis värdering. Skulle företagsledningen ha särskilda synpunkter anser Kratz att det istället för värdering blir fråga om bedömning. Företagsledningar har i alla tider haft som målsättning att presentera positiva resultat. Det är enligt Kratz svårt att vara helt oberoende. Även externa värderingsinstitut kan i vissa fall ha svårt att hålla en neutral position. Kratz vill dock framhålla att externa värderingar ofta är mycket bra.

Värderingsproblematik uppstår vanligen i samband med värdering enligt IASB:s tredje nivå för bestämmande av verkligt värde, det vill säga den nivå som bygger på värderingsmodeller. Olika företag tillämpar olika modeller och antaganden. I årsredovisningen ska framgå vilka antaganden som ligger till grund för värderingen. Härmed ges användarna möjlighet att själva bedöma redovisningen.

Risikkapitalbolag vars tillgångar till stor del består av onoterade aktier kan stöta på omfattande värderingsproblem. Företagsledningen i sådana bolag är och har alltid varit delaktig i värderingen, menar Kratz. Värdeförändringar på aktierna får stor påverkan på risikkapitalbolagets finansiella ställning. Tidigare var frågan om nedskrivningsbehov av väsentlig betydelse. Idag kan verkligt värde vara avgörande.

4.4.4. Verkligt värde vid lågkonjunktur

Eftersom IFRS endast har tillämpats under högkonjunktur är det svårt att förutspå vilka konsekvenserna kan bli vid en lågkonjunktur. Kratz nämner ett exempel från USA som visar på risken med att värdera finansiella instrument till verkligt värde när konjunkturen vänder nedåt. Bolånekrisen har fått till följd att det inte längre finns någon marknad för vissa finansiella instrument. Utan en aktiv marknad blir instrumenten värdelösa och kan inte längre tas upp i redovisningen.

Kratz bedömer vidare att företag som konsekvent har värderat till verkligt värde och dessutom delat ut betydande medel kan komma att få problem i sämre tider. Verkligt värde har under den rådande högkonjunkturen påverkat utdelningens storlek. Företag som har fokuserat på värdering istället för kasseflöde står inte lika förberedda inför en eventuell lågkonjunktur. Enligt Kratz ska en kunnig företagsledning fatta samma beslut oavsett upp- eller nedgång. Värdena finns där alltid ändå, oavsett om de är realiserade eller inte.

Det kommer att bli svårt att finna verkliga värden vid en konjunktturnedgång. Kratz menar att det är stor skillnad på marknadsvärdens utveckling vid upp- och nedgångar. Vid högkonjunktur är värdetillväxten relativt långsam medan priserna vid lågkonjunktur kan rasa i hög takt. Därför kommer det att vara betydligt svårare att få fram verkliga värden vid en nedgång. Externa värderare tittar i första hand på marknadsvärden när de gör sina bedömningar, vilket innebär svårigheter när det knappt finns någon marknad kvar. Osäkra bedömningar är inte jämförbara bedömningar. Verkligt värde vid lågkonjunktur kommer inte att vara helt rättvisande.

4.5. Intervju med Jan Malm

Jan Malm är auktoriserad revisor och började sin karriär på revisionsbyrån KPMG år 1983. Utöver revisionsuppdrag i större bolag arbetar Malm med utbildning, både internt och externt. Malm har också ett ansvar för att marknadsföra byrån eftersom han sedan några år tillbaka är chef för KPMG:s Göteborgskontor.

4.5.1. Införandet av IFRS och verkligt värde

Inledningsvis berättar Malm att han är positivt inställd till införandet av harmoniserade redovisningsstandarder världen över. Det finns många fördelar med en gemensam plattform. Malm nämner bland annat att finansanalytiker i olika länder får möjlighet att tolka företagens redovisning på ett mer likvärdigt sätt. Till följd av att IFRS är ett relativt nytt regelverk befinner vi oss ännu i en inlärningsprocess.

I frågan om verkligt värde är Malm kluven. Det är bra att redovisningen speglar verkligheten som den ser ut idag. Användarna får aktuell och värdefull information. Redovisning till verkligt värde innebär att någon faktiskt tar ställning till värdet på en tillgång eller skuld. Tidigare fanns enbart spekulationer kring sådana värden. Å andra sidan tar företagen större risker vid tillämpning av verkligt värde. Tidigare hade företagen en buffert i och med exempelvis dolda övervärden på fastigheter. Här fanns en viss fallhöjd. Vid redovisning till verkligt värde minskar bufferten. Malm anser därför att värdering alltid ska ske med försiktighet oavsett värderingsmetod. På frågan om det finns ett verkligt värde svarar Malm ja. Vid varje tidpunkt finns ett verkligt värde som fastställs antingen på marknaden eller av externa värderare.

4.5.2. För- respektive nackdelar med verkligt värde

Det har blivit lättare för företagen att leva upp till sina finansiella mål sedan införandet av IFRS och verkligt värde. Ett företag med målsättningen att uppnå en soliditet mellan 20-30 procent kan komma att få en soliditet på 40 procent till följd av redovisning till verkligt värde. Malm påpekar att detta bygger på erfarenheten av IFRS i högkonjunktur. Faran med att värdera exempelvis fastigheter till verkligt värde i goda tider är att företagen blir mer benägna att dela ut. De tycker helt enkelt att det egna kapitalet är för stort. Ett företag med en soliditet som överstiger 40 procent ser inga skäl till att snåla med utdelningen. Detta menar Malm kan få allvarliga konsekvenser på lång sikt. En soliditet på 30 procent är idag inte riktigt detsamma som en soliditet på samma nivå för några år sedan, vilket beror på att redovisningen sker till värden som lättare förändras.

Redovisning till verkligt värde kan även komma att påverka de noterade bolagens börskurser. Malm tror på en ökad volatilitet till följd av fluktuerande verkliga värden på företagens tillgångar och skulder. Fastighetsbolaget Wallenstam har exempelvis ett substansvärde på 170 kronor per aktie, vilket kan jämföras med börskursen på cirka 130 kronor per aktie. I substansvärdet har Wallenstam räknat in samtliga övervärden. Att börskursen ligger på en betydligt lägre nivå beror på att det finns en misstro mot den här värderingen. Omvärlden förväntar sig nedskrivningar, vilket påverkar aktiekursen. Enligt Malm kommer börskurserna att påverkas alltmer när konjunkturen börjar svikta.

Verkligt värde skulle kunna missbrukas. Malm förklarar att om företaget bara hittar rätt köpare finns det alltid möjlighet att sätta ett högre pris. Frågan är om detta skulle kunna kallas marknadsvärde? Enligt Malm kan ett verkligt värde inte beräknas utanför en aktiv marknad eller utan extern värderingshjälp.

4.5.3. Goodwill

I samband med diskussionen om verkligt värde beskriver Malm problematiken kring goodwill. Tidigare skulle goodwill skrivas av över en specifik period. Enligt IFRS ska företagen istället kontinuerligt pröva huruvida det föreligger ett nedskrivningsbehov. De nya reglerna har bland annat fått till följd att företagen i relativt stor utsträckning ökar värdet på goodwill istället för att fördela ut värdet på immateriella tillgångar. Företagens benägenhet att identifiera immateriella tillgångar har minskat. Dessutom försvinner kostnaden för avskrivningar i resultaträkningen så länge det inte föreligger något nedskrivningsbehov för goodwill. Malm anser att detta kan få allvarliga konsekvenser vid en lågkonjunktur. Resultateffekterna blir desto större när en nedskrivning inte har föregåtts av årliga avskrivningar.

4.5.4. Beslutsrelevans

Med anledning av att syftet med IFRS är att redovisningen ska vara transparent tror Malm att beslutsrelevansen har ökat. Verkligt värde ger användarna relevant information. Malm påminner emellertid om att vi fortfarande befinner oss i en inlärningsprocess. Det tar tid att lära sig tolka de nya reglerna. Noterade bolags årsredovisningar har blivit oerhört omfattande, vilket innebär att det ibland kan vara svårt att se skogen för alla träden. Såväl finansanalytiker som investerare har stora möjligheter att analysera företagens situation så länge de har rätt kunskap och vet var de ska leta. Årsredovisningar innehåller numera många och komplicerade upplysningar. Mycket av den information som idag publiceras externt var för tio år sedan endast tillgänglig för styrelsen.

Det finns risker med att redogöra för samtliga strategier och redovisningsval. Malm bedömer att mindre noterade bolag som verkar i samma bransch som liknande icke noterade bolag kan komma att stöta på problem. Det noterade företaget måste redovisa betydligt mer information än konkurrenterna, vilket kan utnyttjas. Detta kan få till effekt att företagen inte lämnar en helt sanningsenlig bild i årsredovisningen. Enligt Malm kan det vara värt att fundera över hur transparent redovisningen faktiskt ska vara.

4.5.5. Verkligt värde vid lågkonjunktur

Malm tror att företag som planerar långsiktigt kommer att genomleva en lågkonjunktur allra bäst. Företag måste våga justera värdet på tillgångarna så snart det finns anledning. De som försöker stå emot och tänker att ”det vänder” eller ”det löser sig” kan komma att drabbas hårdare vid ett senare tillfälle. Kortsiktigt tänkande är alltid riskfyllt.

Före införandet av IFRS, när redovisningen baserades på historiska anskaffningsvärden, hade företagen ett slags säkerhet i och med eventuella övervärden. Det fanns en buffert. Malm menar att företagen i denna del har ett mindre skydd än tidigare. Vidare har flertalet företag

löst upp sina obeskattade reserver till följd av nya skatteregler. Även här ser vi en förlorad buffert inför sämre tider.

I och med att värdeförändringar ska redovisas via resultaträkningen är Malm övertygad om att börskurserna kommer att påverkas. Varierande resultat och börskurser leder i sin tur till osäkerhet hos företagens kreditgivare. Redovisning till verkligt värde kan därmed få till effekt att bankerna höjer räntan och ställer högre krav på säkerheter. En högre volatilitet på börsen kommer också att påverka investerare och analytiker. Vid lågkonjunktur kommer en omfattande osäkerhet att uppkomma bland samtliga intressenter. Därför måste företagen vara förberedda och inte öka värdet på exempelvis fastigheter enbart i syfte att förbättra årets resultat. Slutligen menar Malm att både företag och intressenter ska ha respekt för att IFRS har införts under högkonjunktur och att reglerna om verkligt värde ska tillämpas med viss försiktighet.

4.6. Intervju med Peter Malmqvist

Peter Malmqvist har mångårig erfarenhet av finansmarknaden som både finansanalytiker och ekonomijournalist. Malmqvist är idag analyschef på Nordnet och har under de senaste åren också varit börskrönikör på Sydsvenska Dagbladet och utredare åt Redovisningsrådets övervakningspanel. Tidigare var Malmqvist aktiestrateg på Aragon Fondkommission. Därutöver har Malmqvist varit revisor, börskrönikör på Svenska Dagbladet och arbetat med corporate finance.

4.6.1. Innebörd och tillämpning av verkligt värde

Det finns enligt Malmqvist två huvudsakliga utgångspunkter för definitionen av verkligt värde. Den första handlar om hur finansanalytiker fastställer det verkliga värdet. Den andra avser användarnas behov av redovisningen. Finansanalytikers arbete med att fastställa verkliga värden underlättas av att det vanligen finns en organiserad marknad med identiska produkter. Börskursen för samtliga Volvo B-aktier är till exempel vid en tidpunkt alltid densamma, vilket ger en hög trovärdighet. I avsaknad av en marknadsplats menar Malmqvist att det är meningslöst att analogitolka genom att exempelvis jämföra Volvo med Scania. Det är bättre att tillämpa en värderingsmodell som går ut på att beräkna ett diskonterat kassaflöde för det specifika företaget.

Användare av företagets redovisning är både positiva och negativa till verkligt värde. Malmqvist tror att de flesta finansanalytiker är skeptiska även om verkligt värde används i många olika sammanhang. Det finns två värderingsnivåer som finansanalytiker vanligtvis tillämpar, en som utgår från rörelseresultatet och en som avser substansvärdering. Rörelseresultatet ger bättre information vid en analys av den löpande verksamheten. Enligt Malmqvist är värdeförändringar på företagets tillgångar inte intressanta vid den här typen av analys. Finansanalytiker vill istället studera det rörelseresultat som baseras på historiska anskaffningsvärden. Dessutom finns det en risk för dubbelräkning när det i värderingen ingår belopp som representerar förväntningar på framtida kassaflöde.

Substansvärdering innebär att värdet på det egna kapitalet justeras genom att räntebärande skulder och finansiella tillgångar läggs till. I detta fall är verkligt värde mycket intressant. Malmqvist nämner som exempel obligationslån som löper med låg ränta. Om marknadsräntan är högre än den ränta som företaget betalar på obligationslånet uppkommer ett övervärde. I nuläget finns ingen reglering angående verkligt värde på obligationslån, men Malmqvist anser att frågan är tänkvärd. Vidare är pensionsskulder med värdefluktuationer en post i redovisningen för vilken finansanalytikerna behöver ett verkligt värde i syfte att kunna värdera företaget på ett korrekt sätt. Beträffande pensionsskulder förekommer så kallade utjämningsregler enligt IAS 19 Ersättningar till anställda, vilket medför att det verkliga värdet korrigeras. Malmqvist ställer sig positiv till en förändring av nämnda utjämningsregler.

4.6.2. Efterfrågan på verkligt värde

Problematiken kring redovisning till verkligt värde har enligt Malmqvist sitt ursprung i den brittiska fastighetssektorn där man länge har försökt finna rättvisande metoder för att värdera fastigheter. Studerar man svenska fastighetsbolag framgår det tydligt att verkligt värde är en populär värderingsmetod. Samtliga noterade fastighetsbolag i Sverige tillämpar verkligt värde vid värdering av fastigheter. Malmqvist påpekar dock att IASB har redovisning av derivat som ett av motiven bakom verkligt värde. Det ska inte vara möjligt att utelämna derivat från balansräkningen. IASB:s målsättning är att redovisningen ska tydliggöra företagens finansiella ställning. Genom att redovisa värdeförändringar på derivat framkommer värden som tidigare var osynliga för externa användare. I samband härmed påminner Malmqvist om att finansanalytiker inte vill att värdeförändringar ska gå via resultaträkningen.

4.6.3. För- respektive nackdelar med verkligt värde

Det kan uppstå situationer där redovisning till verkligt värde kan ifrågasättas menar Malmqvist. Om ett noterat företag (företag A) köper aktier i ett annat noterat bolag (företag B) vars börskurs stiger kan följande problematik uppkomma. Det första köpet består i 25 procent av aktierna. När andra placerare ser att ett uppköp av företag B närmar sig ökar intresset för aktierna och börskursen stiger. Företag A köper därefter 30 procent av aktierna och har därmed fått ett dotterbolag i företag B. Den vinst som företag A har gjort i och med att börskursen steg efter det första köpet (25 procent av aktierna) ska därför redovisas över resultaträkningen. Malmqvist anser att detta ställer till problem, eftersom denna vinst i ett senare skede ska elimineras i koncernen. Gränsdragningsproblematiken är en stor utmaning för IASB. Finansanalytiker ser inga fördelar med att vinster och differenser från den här typen av affärer påverkar rörelseresultatet, snarare tvärtom.

Finansanalytiker sysslar inte längre med värdering av fastigheter. Malmqvist menar att det finns en stor osäkerhet kring övervärden på fastigheter. Fastighetsbolagens interna värderingar ger i stort sett lika hög trovärdighet som externa värderingar. Majoriteten av dem som värderar fastigheter utgår från i tiden näraliggande affärer med liknande fastigheter. Det finns ett slags facit. Fastighetsbolag som köper tjänster av externa värderare får således en analys av liknande köp eller försäljningar, något som de lika gärna kan göra själva.

4.6.4. Beslutsrelevans

Vid en jämförelse med hur årsredovisningarna såg ut före år 2005 bedömer Malmqvist att beslutsrelevansen har ökat såtillvida att företagen tillhandahåller mer information. Fastighetsbolagen har vidare helt andra siffror idag än för bara fyra år sedan. Värderingen av fastigheterna sammanfaller också med börskursernas utveckling på ett annat sätt än tidigare. Malmqvist förklarar att mellan 60-80 procent av fastighetsbolagens resultat kommer av värdeförändringar på fastigheter.

4.6.5. Verkligt värde vid lågkonjunktur

Malmqvist återkommer till problematiken kring pensioner när vi talar om redovisning till verkligt värde vid lågkonjunktur. När konjunkturen svajade under åren 2001-2002 fick flertalet börsbolag fylla upp pensionsstiftelsernas kassor, eftersom de enligt lag ska hålla en viss nivå. Detta blev en kostnad för företagen, som påverkade såväl resultaträkning som börskurs. Ett aktuellt fall är tjänstepensionsföretaget Alecta som enligt Malmqvist ska ge företagen rabatt på nästa års premie. Frågan är huruvida denna lättnad ska fördelas över flera år eller om det är rättvisande att den enbart påverkar 2008 års resultat. Ska Alecta även fortsättningsvis erbjuda lättnader på premien? I så fall ska det tas med i olika typer av prognoser. Detta är enligt Malmqvist ett tydligt exempel på en svår bedömningsfråga avseende verkligt värde.

5. ANALYS

I syfte att svara på uppsatsens frågeställningar har analysen strukturerats enligt följande. Inledningsvis analyseras begreppet verkligt värde. Därefter tittar jag närmare på vem som efterfrågat verkligt värde, centrala för- respektive nackdelar samt det verkliga värdets påverkan på beslutsrelevansen. Avslutningsvis analyseras konsekvenser av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur.

5.1. Begreppet verkligt värde

IASB definierar verkligt värde ("fair value") som "det belopp till vilket en tillgång skulle kunna överlåtas eller en skuld regleras, mellan kunniga parter som är oberoende av varandra och som har ett intresse av att transaktionen genomförs".

I svensk redovisningslitteratur har "fair value" översatts till "verkligt värde". Engström anser att denna översättning är mindre lyckad eftersom tanken bakom redovisning till verkligt värde är att det ska vara möjligt att uppskatta ett rimligt marknadspris. Ordet "fair" betyder på svenska "rättvis", "skälig" eller "rimlig", vilket innebär att översättningen till "verklig" är en alltför snäv tolkning. Jönsson har också påpekat att begreppet verkligt värde är svårtolkat.

Jag håller med om att översättningen till "verkligt" inte är optimal. Samtidigt tror jag inte att en ny översättning skulle förtydliga begreppet. IASB har det yttersta ansvaret för att klarlägga innebörden av "fair value". Det framgår av IASB:s "Discussion Paper" att det finns ett stort behov av ytterligare information avseende beräkning och tolkning av verkligt värde. Svårigheter kring att finna en tillförlitlig definition och en lämplig värderingsmodell som godtas i sitt sammanhang har enligt Bonbright alltid förekommit. Enligt min mening bör revisorerna påpeka vikten av att företagen har tillräcklig kunskap om hur det verkliga värdet ska beräknas. Jag tror att det i många företag finns bristande kompetens vad gäller IFRS och redovisning till verkligt värde.

Verkligt värde jämföras ofta med marknadsvärde, ett värde som speglar omvärldens förväntningar. Kratz menar att det kan vara värt att fundera över huruvida detta är en lämplig värderingsmetod. Verkligt värde är enligt Fagerberg tänkt att vara en "objektiv" bedömning av värdet. På en aktiv marknad bör detta värde överensstämma med förväntad avkastning. Marknadsvärden på en organiserad och aktiv marknad med identiska produkter ger en hög trovärdighet, enligt Malmqvist. Jag tror att vi endast på en perfekt marknad med säkerhet kan säga att verkligt värde överensstämmer med marknadsvärde.

5.2. Efterfrågan på verkligt värde

Vem som egentligen har efterfrågat redovisning till verkligt värde synes oklart. Börsens utveckling och den brittiska fastighetsbranschen kan vara några av de bakomliggande faktorerna. Historiskt sett har redovisningens utveckling ofta påverkats av krissituationer som exempelvis Kreugerkraschen och Enronskandalen. Idag är det snarare marknaden som styr, åtminstone enligt Macintosh som anser att redovisningen lever sitt eget liv och anpassar sig efter marknaden förväntningar.

IASB:s avsikt med verkligt värde ingår i arbetet med att utveckla redovisningsstandarder som bidrar till användbar, jämförbar och transparent finansiell rapportering. Engström anser att redovisningens utveckling till stor del påverkas av användarnas behov. Vidare har finansanalytiker enligt Fagerberg länge saknat tillräckligt utförlig information i de finansiella rapporterna. Schroeder med flera anser att redovisningen blir mer relevant när tillgångar och skulder värderas till verkligt värde. Investerare och finansanalytiker vill kunna fatta snabba beslut utifrån aktuell information. Trenden i dagens samhälle är att man alltid ska vara uppkopplad. Historiska fakta är inte längre relevanta fakta. Marknaden har således drivit fram den nya verkligt värde-redovisningen.

En viktig fråga i detta sammanhang är naturligtvis vem som har ansvaret för den finansiella rapporteringen. Svernlöv påpekar i sin avhandling en osäkerhet avseende ansvaret för redovisning enligt IFRS och därmed redovisning till verkligt värde. Jag anser att ansvarsfrågan måste tydliggöras.

5.3. För- respektive nackdelar med verkligt värde

I detta avsnitt vill jag sammanfatta de för- respektive nackdelar som jag funnit angående verkligt värde. Jag har valt att fokusera på tillförlitlighet, upplysningskrav och påverkan på balans- och resultaträkningar. Slutligen presenteras en kortfattad jämförelse mellan verkligt värde och historiskt anskaffningsvärde.

5.3.1. Tillförlitlig redovisning

Syftet med redovisning till verkligt värde är att intressenterna ska få en mer rättvisande bild av ett företags tillgångar och skulder. Enligt IASB:s föreställningsram är redovisningen tillförlitlig om den inte är vinklad eller innehåller väsentliga felaktigheter. Redovisningen ska följaktligen avspegla den ekonomiska verkligheten i ett företag på ett korrekt sätt. I den av EU antagna IAS-förordningen framgår också att samtliga redovisningsstandarder måste uppfylla tillförlitlighetskriteriet.

Perry & Nölke förklarar att redovisning till verkligt värde, till skillnad från historiskt anskaffningsvärde, innebär att företagen visar vilka resurser de faktiskt har tillgång till. Samtliga respondenter som jag har talat med är positiva till att användarna får aktuell och värdefull information om företagets finansiella ställning. Enligt Engström är en av de största fördelarna med verkligt värde att värdet förändringar på derivat numera redovisas öppet. Företagen kan inte längre dölja vinster eller förluster på finansiella instrument. I denna del har informationen i de finansiella rapporterna blivit mer tillförlitlig. Kravet på transparent redovisning uppfylls också genom att användarna får möjlighet att följa företagets finansiella utveckling på ett annat sätt än tidigare.

Enligt IASB:s hierarki för värdering till verkligt värde ska värdet i första hand bestämmas utifrån noterade priser på en aktiv marknad. Engström anser att det endast är den första av de tre värderingsnivåerna som speglar ett verkligt värde fullt ut. Den tredje nivån, som i brist på marknadsvärden baseras på olika värderingsmodeller, lämnar i många fall mindre tillförlitlig information. Som framgår av *Figur 1* på sidan 15 tillhör de allra flesta tillgångar och skulder i noterade företag den kategori som ska värderas till verkligt värde enligt nivå tre. En stor del

av de verkliga värden som återfinns i företagens balansräkningar har därmed beräknats utifrån bland annat olika uppskattningar och företagsledningarnas framtidsprognoser.

Mycket av den kritik som rör verkligt värde handlar just om tillförlitlighet. Jag tror att det är svårt att fatta viktiga värderingsbeslut utan att ta hänsyn till påverkan på resultat- och balansräkningar. Ökade men delvis orealiserade vinster kan dessutom leda till ett krav på höjd vinstutdelning. Även om verkliga värden lämnar relevant information till företagens intressenter anser jag att tillförlitligheten vid beräkning enligt nivå tre är för låg. Vad visar exempelvis ett verkligt värde för växande skog? Enligt det finska skogsföretaget UPM-Kymmene krävs matematiska modeller som sträcker sig över ett träds 70-åriga liv för att beräkna det verkliga värdet. Detta anser jag ligger till grund för ett ifrågasättande av såväl värdets relevans som dess tillförlitlighet.

Osäkra siffror skapar mindre användbar redovisning. I syfte att öka trovärdigheten för redovisningen anser jag att det måste finnas en större öppenhet vad gäller publicering av beräkningar och antaganden vid tillämpning av nivå tre. Jag instämmer därför med Langendijk med flera, som menar att de företag som vågar publicera *all* relevant information visar prov på styrka, mod och självförtroende. Ett sådant beteende kommer enligt min mening också att underlätta kreditgivarnas bedömningar.

5.3.2. Upplysningskrav enligt IFRS

IFRS ställer höga krav på upplysningar i redovisningen. Målsättningen är att en ökad transparens ska leda till färre överraskningar för investerare och andra intressenter. Företagen är i allmänhet skeptiska till att offentliggöra all denna information, menar Kratz. Minsta lilla signal kan få börskursen att röra på sig. Malm påpekar att en stor del av den information som företagen idag presenterar externt var för tio år sedan enbart tillgänglig för styrelsen. Enligt min mening måste samtliga bolag följa upplysningskraven för att redovisningen ska uppfylla kraven på jämförbarhet, tillförlitlighet, begriplighet och relevans. En sådan öppenhet är grundläggande för att förtroendet för redovisningen ska bevaras.

Samtidigt som de finansiella rapporterna innehåller fler upplysningar än någonsin tidigare uppfattas informationen som svårtillgänglig för småspararna. Det kan vara svårt att se skogen för alla träden. Information om hur det verkliga värdet har räknats fram finns i notapparaten. För finansanalytiker och andra experter är det relativt enkelt att leta sig fram till rätt not. Användare med mindre kunskap om IFRS kan däremot komma att drunkna i detaljerna.

5.3.3. Verkligt värde i balans- och resultaträkningar

Värdeförändringar som följer av redovisning till verkligt värde ska redovisas över resultaträkningen. Företagets vinst blir därmed beroende av värdeförändringar i balansräkningen. Dessutom påverkas det egna kapitalet av värdeutvecklingen på de tillgångar och skulder som värderas till verkligt värde. Resultaträkningen har kommit att bli en skugga av balansräkningen. Barth & Landsman anser att resultaträkningen blir överflödiga när all beslutsrelevant information finns i balansräkningen. IFRS har alltså flyttat fokus till balansräkningen.

Det kan enligt Fagerberg vara svårt för användarna att överblicka den totala resultatmässiga utvecklingen för en enskild investering som värderats till verkligt värde, eftersom det slutliga resultatet påverkas av tidigare års värdeförändringar. Finansanalytiker stöter ofta på denna problematik. För att möjliggöra en analys av ett företags intäkter och kostnader måste orealiserade värdeförändringar plockas bort från resultaträkningen. Enligt Malmqvist är en stor andel finansanalytiker skeptiska till verkligt värde. Sedan införandet av IFRS uppkommer ständigt nya frågetecken med hänsyn till verkligt värde som försvårar finansanalytikernas arbete. Dessutom ökar risken för dubbelräkning när det i värderingen ingår värden som representerar förväntningar på framtida kassaflöden.

En annan konsekvens av redovisning till verkligt värde som påpekas av Malm är att det har blivit enklare för företag att fullfölja sina finansiella mål. I goda tider kan ett företag med målsättningen att uppnå en soliditet på 30 procent komma att nå en soliditet på 40 procent till följd av redovisning till verkligt värde. Soliditetsmålet får därmed inte samma betydelse, eftersom 40 procent lika gärna kan vara 20 procent vid en konjunkturedgång. Jag anser att det finns en risk att företagen inte tar soliditetsmålen på samma allvar som tidigare. Vid en lågkonjunktur kan det egna kapitalet urholkas mycket snabbt.

Ek har sagt att det finns risk för en ny "IT-bubbla". Jag delar uppfattningen att alltför höga värden i balansräkningen kan komma att leda till stora nedskrivningar som i sin tur får stor påverkan på börskursen. Jag anser att det är viktigt att företagen värnar om att alltid hålla en viss buffert i det egna kapitalet. Detta är särskilt betydelsefullt med tanke på de resultatsvängningar som uppkommer till följd av redovisning till verkligt värde.

Banker har också påverkats av övergången till IFRS. Kreditriskbedömningar av noterade företag måste genomföras med en ökad noggrannhet, något som framhållits av ECB. Enligt Fagerberg är banker inte enbart positiva till verkligt värde. I sina bedömningar vill bankerna försäkra sig om att det finns utrymme för säkerheter. Verkliga värden är inte lika stadiga som historiska anskaffningsvärden. Jag tror att det i samband med kreditgivning kommer att ställas allt högre krav på de företag som tillämpar IFRS.

De resultatsvängningar som orsakas av redovisning till verkligt värde påverkar också börskurserna. Kratz menar att noterade företag i allmänhet är skeptiska till att lämna för mycket känslig information om marknadsutveckling och liknande i kvartalsrapporterna. Företagen vill helst av allt undvika fluktuerande börskurser. Att resultat och börskurser varierar i högre grad än tidigare är något vi måste vänja oss vid, menar Fagerberg. I denna fråga instämmer Malm, som också tror att fluktuerande börskurser är en naturlig följd av redovisning till verkligt värde. Fastighetsbolaget Wallenstam har exempelvis ett substansvärde på 170 kronor per aktie och en börskurs på cirka 130 kronor per aktie. Skillnaden kan delvis förklaras av en misstro mot de värden som redovisning till verkligt värde utvisar. Börskurserna kommer att påverkas kraftigt när konjunkturen börjar svikta.

Problematiken med svårtolkade resultaträkningar och volatila börskurser skulle förmodligen minska om värdeförändringar på verkliga värden istället redovisades via eget kapital, alternativt genom särredovisning i resultaträkningen eller not. I dagsläget måste finansanalytiker och andra intressenter rensa resultaträkningen i syfte att bedöma företagets resultat. Precis som Barth & Landsman ifrågasätter jag nyttan med en resultaträkning vars "riktiga" resultatredovisning döljs av värdeförändringar på tillgångar och skulder.

5.3.4. Jämförelse mellan historiskt anskaffningsvärde och verkligt värde

Införandet av redovisning till verkligt värde har inneburit stora skillnader i jämförelse med den traditionella redovisningen, enligt vilken historiskt anskaffningsvärde ska tillämpas. Några av de mest framträdande skillnaderna är att försiktighetsprincipen och realisationsprincipen har frångåtts. Kravet på att redovisningen ska vara relevant är förmodligen ett skäl till varför försiktighetsprincipen inte gäller vid redovisning till verkligt värde. Hendriksen & van Breda tillhör dem som anser att principen om försiktighet är obefogad. Vidare kan intäkter numera redovisas före realisation, något som inte är förenligt med realisationsprincipen.

Engström anser att det historiska anskaffningsvärdet är enklare att verifiera. Enligt Fagerberg kan investeringars utfall utvärderas på ett tydligare sätt när historiska värden används. Som nämnts tidigare är finansanalytiker inte intresserade av värdeförändringar på företagets tillgångar och skulder när den löpande verksamheten ska analyseras. Malmqvist framhåller att finansanalytiker vill studera det rörelseresultat som är baserat på historiska anskaffningsvärden.

Hendriksen & van Breda menar att verkligt värde speglar ett företags framtid på ett bättre sätt än historiskt anskaffningsvärde. När redovisning sker till verkligt värde får användarna tillgång till aktuell information som är värdefull för deras beslutsfattande. Å andra sidan uppkommer fler risker när bland annat försiktighetsprincipen överges. Samtliga respondenter har emellertid påtalat vikten av att alltid ha med ett mått av försiktighet även vid tillämpning av verkligt värde-metoden. Jag tolkar detta som att det finns en allmän osäkerhet kring redovisning till verkligt värde. Kanske beror det på att verkligt värde fortfarande är ett nytt fenomen för många, men jag har svårt att se hur ett företag i praktiken ska kunna beakta försiktighet vid beräkning av verkligt värde. Jag förmodar att inslaget av försiktighet blir särskilt stort vid tillämpning av IASB:s nivå tre. Ett väsentligt problem är, menar jag, att värdering enligt den tredje nivån kommer att göras på många olika sätt, vilket försvårar jämförbarheten.

5.4. Beslutsrelevans

Enligt IASB:s föreställningsram är information relevant om den påverkar användarnas beslut genom att underlätta bedömningen av inträffade, aktuella och framtida händelser samt utfallet i tidigare bedömningar. I den rapport om IFRS inom EU som ICAEW presenterade i oktober 2007 framgår att 63 procent av investerarna anser att IFRS har bidragit till en ökad kvalitet i de finansiella rapporterna. Bland revisorer och företag var siffrorna 80 respektive 60 procent. Närmare hälften av de tillfrågade investerarna anser att redovisningen blivit svårare att förstå samtidigt som 41 procent av dem tycker att beslutsrelevansen har ökat.

Majoriteten av respondenterna i denna uppsats bedömer att IFRS och verkligt värde har bidragit till en förbättrad beslutsrelevans. Svårighetsgraden har emellertid ökat. Årsredovisningarna i noterade bolag har blivit oerhört omfattande. Det är enligt Malm viktigt att ha i åtanke att vi fortfarande befinner oss i en inlärningsprocess. För kompetenta finansanalytiker och investerare finns det enorma möjligheter att analysera ett företags finansiella ställning. Det är inte lika självklart att detta informationshav hjälper småspararna att fatta beslut. Ek anser exempelvis att ökningen av antalet upplysningar försvårar småspararnas förståelse för vad som händer i företaget.

5.5. Verkligt värde vid lågkonjunktur

IFRS infördes i goda tider. Tre år senare är det fortfarande högkonjunktur, även om år 2008 har inletts med oro på den finansiella marknaden. Verkligt värde har därför enbart prövats under tre goda år, under vilka vi har sett höga vinster och allt större egna kapital i de noterade företagen. Vilka konsekvenser redovisning till verkligt värde kan få vid en lågkonjunktur är ännu okänt. Ek och Pettersson är överens om att redovisning till verkligt värde kan bli ett problem när konjunkturen vänder nedåt. En lågkonjunktur kännetecknas enligt Södersten av arbetslöshet, sjunkande vinster i företagen och en allmän pessimism i samhället.

Den största risken inför en lågkonjunktur är enligt Fagerberg att företagen inte tillräckligt tidigt anpassar sin värdering efter marknadens utveckling. Kortsiktigt tänkande är alltid riskfyllt. Alltför många företag är rädda för att presentera information som påverkar börskurserna. Media kan med enkla medel påverka företagets intressenter, vilket i sin tur påverkar börskursens utveckling. Samtliga respondenter är överens om att företagen och marknaden måste vänja sig vid fluktuerande resultat och börskurser. Värderingen måste ske utifrån samma modell oavsett om det går upp eller ned.

Vid en lågkonjunktur bedömer jag att subjektiviteten i de verkliga värdena kommer att öka. Precis som Nilsson påpekar är risken stor att företagen hävdar att nedgången endast är kortvarig och utan större betydelse. Redovisning till verkligt värde kommer att ge upphov till svåra redovisningsbeslut, särskilt beträffande tillgångar som värderas i enlighet med IASB:s nivå tre. Engström menar att det finns anledning att misstänka att företagsledningen i vissa fall anlitar konsulter i hopp om att få fram ett högre ”verkligt” värde. I sämre tider kan det sunda förnuftet sättas ur spel, vilket leder till förskönade verkliga värden.

Enligt IFRS ska de noterade företagen inte längre göra årliga avskrivningar av goodwill. Istället ska företagen kontinuerligt pröva huruvida det föreligger ett nedskrivningsbehov. Om företagen anser att någon nedskrivning inte är erforderlig uppkommer en positiv resultatpåverkan genom de uteblivna avskrivningarna. Malm anser att företag i alltför stor utsträckning behåller höga goodwillvärden. I händelse av en konjunkturedgång kommer företaget att få betydligt större, negativa, resultateffekter än om det skett löpande avskrivningar.

Engström menar att den problematik som följer av redovisning till verkligt värde i sämre tider till stor del är politisk. Banker som har lånat ut pengar till icke kreditvärdiga låntagare kan komma att göra stora förluster. Makten att styra kreditgränser finns hos politikerna. Det kan diskuteras huruvida Sveriges politiker har förstått innebörden av IFRS och effekterna av redovisning till verkligt värde. ECB har påtalat för bankerna inom EU att det finns anledning att vara extra noggrann vid en kreditriskbedömning av noterade företag som redovisar tillgångar och skulder till verkligt värde. Detta kan få till effekt att bankerna höjer räntan och ställer högre krav på säkerheter.

När redovisningen baserades på historiska anskaffningsvärden hade företagen en buffert i och med exempelvis dolda övervärden på fastigheter. Det fanns en viss fallhöjd. Enligt Malm minskar denna buffert vid redovisning till verkligt värde. Med tanke på de resultatsvängningar som följer av verkligt värde är det viktigt att företagen passar på att skapa en buffert i goda tider. Kratz bedömer att de företag som prioriterar att uppvärdera tillgångar framför att

säkerställa positiva kassaflöden inte står lika starkt rustade inför sämre tider. Företag som värderat sina fastigheter till verkligt värde och därmed byggt upp ett stort eget kapital blir mer benägna att dela ut. Jag delar Kratz uppfattning att det är riskfyllt att låta resultatet från värdeförändringar påverka utdelningen.

Det kommer att bli svårt att få fram verkliga värden vid en lågkonjunktur, anser Kratz. Svårigheten med att fastställa verkliga värden när konjunkturen vänder nedåt har också påpekats av Gröjer. Marknadsvärden rör sig normalt sett relativt långsamt vid värdetillväxt. Däremot kan priserna rasa när konjunkturen vänder nedåt. Enligt IASB:s hierarki för bestämmande av verkligt värde ska värdering i första hand ske till marknadsvärden. Hur ska företagen agera när marknaden för specifika finansiella instrument försvinner? Externa värderare utgår alltid från marknads bedömning, vilket blir bekymmersamt när det knappt finns någon marknad kvar. Det verkliga värdet kommer inte att vara helt rättvisande när konjunkturen vänder. Jag anser att det finns risk för att redovisningen inte blir lika användbar under en lågkonjunktur. Den kommer inte att vara lika tillförlitlig och därmed inte heller jämförbar.

Redovisningen ska visa vad som sker med ett företags resurser och redogöra för var i företaget kassaflöden skapas. Informationen måste vara tillförlitlig för att vara användbar. Engström menar att tillförlitligheten är beroende av fyra komponenter, nämligen tydliga redovisningsstandarder, korrekt revision, tillfredsställande övervakning och en väl fungerande bolagsstyrning. Komponenterna måste fungera tillsammans. Inför en lågkonjunktur är det av extra stor vikt att dessa fyra komponenter kan samverka.

Jag anser att detta är en fråga av stort intresse för samhället som måste tas på allvar. För att redovisningen även fortsättningsvis ska vara tillförlitlig och användbar är det nödvändigt med en gemensam beredskap inför konjunkturedgångar. Det är också viktigt att denna beredskap även finns hos politikerna. Därmed minskar risken för överreaktioner, istället ökar förutsättningarna för väl avvägda politiska beslut.

Redovisningen har en viktig funktion i samhället. Jönsson beskriver bland annat hur Kreugerkraschen kom att påverka betydligt fler än företagets aktieägare. Följaktligen kan konsekvenserna av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur sträcka sig längre än till volatila börskurser och resultaträkningar. Erfarenheter från tidigare bubblor visar att uppblåsta värden inte är långsiktiga. Enligt vad som framkommit ovan finns ett antal riskfaktorer i fråga om verkligt värde. Redovisningens utveckling bör därför ges stor uppmärksamhet. "Accounting matters", precis som Hendriksen & van Breda har sagt.

6. SLUTLIG REFLEKTION

Slutligen vill jag sammanfatta den problematik kring verkligt värde och konsekvenser av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur som diskuterats i analysen. Kapitlet avslutas med några förslag på ämnen för vidare forskning.

6.1. Avslutande diskussion och slutsatser

Frågan om redovisning till verkligt värde vid lågkonjunktur har visat sig vara mer relevant än jag först trodde. IFRS har tillämpats under tre goda år. Trots detta är tillgången på litteratur om verkligt värde begränsad. Det saknas dessutom en debatt om vilka konsekvenser redovisning till verkligt värde kan få vid en lågkonjunktur. Idag ser vi en allt större finansiell oro och det finns tecken på en konjunkturedgång och sämre börsutveckling.

I analysen har framkommit att övergången från historiskt anskaffningsvärde till verkligt värde har skapat många frågetecken. Först och främst har det verkliga värdets tillförlitlighet ifrågasatts. Tillgångar och skulder som värderas till marknadsvärden i enlighet med den första nivån på IASB:s hierarki anses ha tillförlitliga värden. Däremot sjunker tillförlitligheten när värderingsmodeller och framtidsprognoser istället ligger till grund för det verkliga värdet. Detta blir särskilt tydligt vid en lågkonjunktur. När konjunkturen vänder nedåt sätts företagsledningen under hård press. Eftersom ingen vill tro att nedgången är långvarig letar man förmodligen efter argument för att slippa göra nedskrivningar. Jag vill poängtera vikten av en stor öppenhet i företagets finansiella rapportering. En sådan öppenhet gör att det blir svårare att dölja nedskrivningsbehov.

Jag anser att revisorerna måste ställa krav på att företagen har tillräckliga underlag vid bestämmandet av verkligt värde. I osäkra fall som rör väsentliga belopp bör en anmärkning göras i revisionsberättelsen. Finansinspektionen måste på motsvarande sätt följa upp tillämpningen av verkligt värde i de företag som står under deras tillsyn.

Företagens intressenter måste känna till att fluktuerande börskurser är en naturlig följd av redovisning till verkligt värde. Med tanke på den makt media har att påverka användare och börskurser anser jag att det finns behov av ett kompetenslyft även där beträffande IFRS och verkligt värde. En offentlig debatt om redovisningens betydelse skulle medverka till ökad kunskap.

Då redovisning av värdeförändringar, ofta orealiserade värdeförändringar som grundar sig på förväntningar om framtida kassaflöden, sker över resultaträkningen måste finansanalytiker rensa resultaträkningen för att kunna göra en riktig analys av årets intäkter och kostnader. Vidare kan användarna ha svårt att följa upp och överblicka den totala resultatmässiga utvecklingen för en enskild investering. Jag anser därför att värdeförändringar som följer av redovisning till verkligt värde ska redovisas via eget kapital, alternativt särredovisas i resultaträkningen eller not. Därutöver bör resultaträkningens funktion ses över eftersom den i dagsläget inte speglar företagets intjäningsförmåga på samma sätt som tidigare.

Under den rådande högkonjunkturen har de flesta noterade bolag gjort stora vinster. Den positiva utvecklingen har i många fall resulterat i stora utdelningar. Risker är att företagen har

delat ut medel som grundar sig på förändringar av verkliga värden som inte har bidragit till företagets kassa. Med tanke på de resultatsvängningar som följer av redovisning till verkligt värde bör företagen i goda tider passa på att skapa en buffert. Tidigare fanns en viss fallhöjd till följd av bland annat dolda övervärden i fastigheter. Inför en lågkonjunktur kommer de företag som saknar buffert att drabbas mycket hårt. Dessutom ställer banker vid sin kreditbedömning allt högre krav på företag som tillämpar värdering till verkligt värde.

I en nedåtgående konjunktur kommer det att bli svårt att fastställa verkliga värden. Marknadspriser rör sig i regel betydligt snabbare när det vänder nedåt, vilket innebär att IASB:s hierarki för värdering till verkligt värde blir svår att följa. Tillförlitligheten kommer att ifrågasättas när värderingen i högre grad bygger på olika värderingsmodeller och företagsledningens bedömningar. Företagen kommer förmodligen att göra allt som står i deras makt för att motivera fortsatt stabila värden på tillgångarna. Risken för att "fair value" blir "fake value" ökar. Frågan är om omvärlden kommer att lita på företagets verkliga värden?

Jag tror att redovisning till verkligt värde under lågkonjunktur kan leda till ett minskat förtroende för den finansiella informationen. Samma principer ska gälla vid upp- som nedgångar, annars mister användarna förtroendet för redovisningen. I företagen måste styrelserna ta ett stort ansvar och följa upp redovisningen till verkligt värde. Styrelseordföranden och så kallade revisionsutskott har, som jag uppfattar det, ett särskilt ansvar. Då jag har noterat att det finns frågetecken kring det juridiska ansvaret för redovisning enligt IFRS anser jag att ABL måste förtydligas.

Min avslutande kommentar är att det vid en stor konjunkturedgång kan bli mycket svårt att upprätta bokslut baserade på verkliga värden. Jag har flera gånger särskilt påpekat svårigheten att värdera enligt IASB:s nivå tre. Redovisningens minskade användbarhet och tillförlitlighet kan skada förtroendet för företagets finansiella rapporter på ett sådant sätt att konjunkturen försämras ytterligare på grund av minskad framtidstro.

6.2. Förslag till fortsatt forskning

Mot bakgrund av mina slutsatser ovan vill jag presentera följande förslag på problemformuleringar som är intressanta att studera:

- Finns det något behov av en resultaträkning när all beslutsrelevant information finns i balansräkningen? Barth & Landsman anser exempelvis att en resultaträkning som visar värdeförändringar mellan olika perioder är överflödigt. Kommer vi att få se nya former av resultatrapporering?
- Hur presenterar företagen verkliga värden i sina finansiella rapporter? Det vore intressant att genom en studie av noterade företags årsredovisningar titta närmare på redovisningen av verkliga värden inklusive upplysningar om de antaganden och beräkningar som ligger till grund för värderingen. Följer företagen upplysningskraven i IFRS-reglerna?
- Vad anser producenterna av redovisningen om IFRS och verkligt värde? Ett förslag till fortsatt forskning är att kartlägga företagets praktiska arbete med den här typen av värderingsfrågor.

- Vid en lågkonjunktur vore det intressant att studera om, och i så fall hur, tillämpningen av verkligt värde förändras. Går det att följa IASB:s hierarki för värdering till verkligt värde vid lågkonjunktur och hur påverkas tillförlitligheten?
- Slutligen föreslår jag en enkätundersökning bland företagens intressenter för studie av hur IFRS-redovisningens användbarhet och beslutsrelevans påverkas vid en lågkonjunktur.

KÄLLFÖRTECKNING

Lagstiftning och förarbeten

Aktiebolagslag (SFS 2005:551)

Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1606/2002

IASBs Föreställningsram för utformning av finansiella rapporter, Internationell redovisningsstandard i Sverige IFRS/IAS 2007, FAR SRS Förlag AB, Stockholm

Årsredovisningslag (SFS 1995:155)

Prop. 2004/05:24 Internationell redovisning i svenska företag

SOU 2003:71 Internationell redovisning i svenska företag

Litteratur

Belkaoui, Ahmed, (1985) *Accounting Theory*, Harcourt Brace Jovanovich

Bonbright, James C, (1937) *The Valuation of Property – A Treatise on the Appraisal of Property for Different Legal Purposes*, Volume I, McGraw-Hill

Chorofas, Dimitris N, (2006) *IFRS, Fair Value and Corporate Governance*, Elsevier Ltd, England

Eriksson, Lars Torsten, Wiedersheim-Paul, Finn, (2006) *Att utreda, forska och rapportera*, Liber AB, Malmö

Hendriksen, Eldon S, van Breda, Michael F, (1992) *Accounting Theory*, McGraw-Hill

Holme, I. M. & Solvang. B. K. (1997) *Forskningsmetodik - om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Studentlitteratur: Lund

Jönsson Lundmark, (1999) *IASC och IAS – en introduktion*, KPMG Redovisningsregler

Langendijk, Henk, Swagerman, Dirk, Verhoog, Willem, (2003) *Is Fair Value Fair?*, John Wiley & Sons Ltd, England

Macintosh, Norman (2000) *Accounting, Accountants and Accountability: Poststructuralists Positions*, Bokförlaget Bas, Göteborg

Paton, Willian, Littleton, A Charles, (1940) *An Introduction to Corporate Accounting Standards*, American Accounting Association

Rundfelt, (2000) *Tendenser i börsbolagens årsredovisningar*, OM Stockholmsbörsen AB

Smith, Dag, (2006) *Redovisningens språk*, Tredje upplagan, Studentlitteratur, Lund

Svernlöv, Carl (2007) *Ansvarsfrihet*, Norstedts Juridik AB, Stockholm

Södersten, (1983) *Makroekonomi och stabiliseringspolitik*, Liber Förlag, Malmö

Wallén, Göran (2003) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Studentlitteratur: Lund

Webster, William H. (2004) *Accounting For Managers*. McGraw-Hill, USA

Rapporter

Ernst & Young, *IFRS för styrelseledamöter*, 2005

IASB, *Discussion Paper: Fair Value Measurements*, 2006

ICAEW, *EU Implementation of IFRS and The Fair Value Directive*, October 2007

Artiklar

Barth, Mary E, Landsman, Wayne R, *Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting*, Accounting Horizons, Vol 9, No. 4, 1995

Chambers, Raymond J, *Historical Cost – Tale of a False Creed*, Accounting Horizons, Volume 8, Number 1, 1994

Edenhammar, Hans, *Måste redovisningen vara så komplicerad*, Balans nr 6-7, 2004

Haskel, Anders, *USA:s konjunktur styr börshumöret*, Aktiespararen nr 4, 2007

Hughes, Jennifer, *Flurry of reports on their way as industry grapples with changes*, Financial Times, 2007-12-13

Jönsson, Sten, *Role making for accounting while the state is watching*, Accounting, Organizations and Society, Vol 16, No. 5/6, 1991

Malmqvist, Peter, Rundfelt, Rolf, Treschow, Michael, *Det är företagen som vill jämna ut resultatkurvan*, Balans nr 6-7, 2004

Mauritzon, Mattias, *Siffrorna som styr börshumöret*, Dagens Industri 2007-10-02

Nilsson, Sven-Arne, *Underskatta inte problemen med verkligt värde*, Dagens Industri, 2005-11-07

Perry, James, Nölke, Andreas, *The political economy of International Accounting Standards*, Review of International Political Economy 13:4 October 2006

Platen, Margaret, *Redovisning – nya regler missar målet*, Affärsvärlden, 2005-12-14

Precht, Elisabeth, *Förenklingar – är lätt att säga men svårt att göra*, Balans nr 8-9, 2007

Precht, Elisabeth, *Är IFRS en tickande bomb?* Balans nr 10, 2007

Toppe-Shortridge, Rebecca, Schroeder, Amanda, Wagoner, Erin, *Fair-Value Accounting, Accounting & Auditing*, 2006

Träff, Lars, Clemedtson, Peter, *Redovisning kan inte lagas enbart efter "kokboken"*, Dagens Industri, 2005-08-22

Westerlund, Kenneth, *Analytiker spår fortsatt oro börsoro*, Dagens Industri 2008-01-11

Enron, Kreuger och krascherna, Affärsvärlden, 2002-02-06 (författaren okänd)

Muntliga källor

Engström, Jan, board member, IASB, telefonintervju den 7 december 2007

Fagerberg, Kerstin, redovisningsexpert, SEB, telefonintervju den 19 december 2007

Kratz, Johan, auktoriserad revisor, KPMG, personlig intervju den 18 december 2007

Malm, Jan, auktoriserad revisor, KPMG, personlig intervju den 12 december 2007

Malmqvist, Peter, analyschef, Nordnet, telefonintervju den 18 december 2007

Elektroniska källor

IASBs hemsida, www.iasb.org, 2007-11-13

ECB:s hemsida, http://www.ecb.int/press/key/date/2006/html/sp060629_2.en.html, 2008-01-08

Ordböcker och lexikon

Bonniers svenska ordbok

FAR SRS, (2007) *Engelska ordboken*, FAR SRS Förlag

Norstedts engelsk-svenska lexikon

FRÅGEFORMULÄR

Inledning

1. *Berätta kort om din bakgrund.*

Redovisning till verkligt värde

2. *Vad innebär verkligt värde? Finns det ett verkligt värde?*
3. *Vem har efterfrågat verkligt värde?*
4. *Ger redovisning till verkligt värde en rättvisande bild av tillgångar och skulder?*
5. *Vilka är för- respektive nackdelarna med redovisning till verkligt värde?*
6. *Vilka är för- respektive nackdelarna med redovisning till historiskt anskaffningsvärde?*
7. *Har beslutsrelevansen ökat till följd av redovisning till verkligt värde?*
8. *Hur arbetar företagen med sina balansräkningar?*
9. *Vem beslutar om värderingen? Vilket inflytande har företagsledningen?*
10. *Hur viktig är värderingen av balansräkningen för företag, investerare och analytiker? Skillnad mot tidigare?*

Lågkonjunktur och redovisning till verkligt värde

11. *Vilka är de främsta riskerna med verkligt värde vid en lågkonjunktur?*
12. *Hur kan de företag som värderar till verkligt värde komma att påverkas av en lågkonjunktur?*
13. *Har företagen någon beredskap för en lågkonjunktur? Har man reflekterat över problematiken med verkligt värde i lågkonjunktur?*
14. *Hur kan redovisning till verkligt värde komma att påverka användarna av redovisningen vid en lågkonjunktur?*
15. *Övriga konsekvenser av redovisning till verkligt värde vid en lågkonjunktur?*